

Угода про асоціацію між Україною та ЄС: зміст та імплементація

Київ

2015

М.Кузьо, Д.Черніков, С.Павлюк, Р.Хорольський
Угода про асоціацію між Україною та ЄС: зміст та імплементація

Цю публікацію було створено за підтримки Європейського Союзу. За зміст публікації повну відповідальність несе ГО “Лабораторія законодавчих ініціатив”. Зміст публікації не є відображенням офіційної позиції Європейського Союзу

Проект “Рада за Європу” має на меті підвищення рівня знань про ЄС, зокрема про впровадження Угоди про Асоціацію та співпрацю між Україною та ЄС, серед народних депутатів України та представників місцевого самоврядування шляхом проведення серії семінарів-круглих столів та інших заходів.

Європейський Союз об’єднує 28 країн-членів, які вирішили поступово об’єднати свої знання, ресурси та долі. Протягом 50 років свого розширення вони разом побудували простір стабільності, демократії та сталого розвитку, водночас утворюючи культурне розмаїття, толерантність та індивідуальні свободи.

Європейський Союз прагне розділити свої досягнення та цінності з країнами та людьми за межами своїх кордонів

© Автори-укладачі: М.Кузьо, Д.Черніков,
С.Павлюк, Р.Хорольський.

© ГО “Лабораторія законодавчих ініціатив”

© EEAS-KIEV

Зміст

Вступ	4
1. Структура та зміст Угоди про асоціацію	5
1.1. Загальна характеристика Угоди про асоціацію	5
1.2. Основний зміст Угоди	6
2. Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співпраця у сфері зовнішньої політики: зміцнюючи основи	8
2.1. Діалог та співробітництво з питань внутрішніх реформ	8
2.2. Розвиток співпраці з питань зовнішньої політики та політики безпеки	9
3. Співпраця у сфері юстиції, свободи та безпеки: поширюючи безпечний простір свободи	10
4. Поглиблена та всеосяжна вільна торгівля: чесна гра за прозорими правилами	12
4.1. Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі	12
4.2. Загальний огляд змісту Розділу IV «Торгівля та питання, пов'язані з торгівлею»	13
5. Економічна співпраця: впроваджуючи європейські стандарти	19
6. Нові інституції асоціації	22
7. Допомога Україні з боку Європейського Союзу	24
7.1. Загальний огляд програм допомоги ЄС	24
7.2. Ініціатива EU SURE – Підтримка від ЄС Україні для відновлення економіки	25
7.3. Участь України у програмах і агенствах ЄС	26
8. Правова основа співробітництва України та ЄС у сфері регіональної політики	28
8.1. Регіональна політика	28
8.2. Транскордонне та регіональне співробітництво	29
8.3. Розвиток сільських територій	30
8.4. Пріоритети співпраці у сфері регіональної політики за Порядком денним асоціації Україна – ЄС	31
9. Основні акти законодавства та інструменти розвитку регіональної політики в Україні	33
9.1. Закон України «Про засади державної регіональної політики»	33
9.2. Державна стратегія регіонального розвитку України	33
9.3. Програма підтримки секторальної політики – Підтримка регіональної політики України	34
10. Транскордонне співробітництво між Україною та Європейським Союзом	35
10.1. Законодавче забезпечення транскордонного співробітництва та шляхи його удосконалення	35
10.2. Транскордонне співробітництво в рамках єврорегіонів. Об'єднання єврорегіонального співробітництва	36
10.3. Об'єднання єврорегіонального співробітництва	37
11. Співробітництво між Україною та Європейським Союзом у сфері енергоефективності	39
11.1. Ситуація у сфері енергетики	39
11.2. Історія формування єдиного енергетичного ринку ЄС: три енергетичні пакети	41
11.3. Співробітництво між Україною та ЄС в енергетичній сфері	42
11.4. Зобов'язання у сфері енергоефективності в рамках Угоди про асоціацію	43
11.5. Законодавчі акти ЄС у сфері енергетичної ефективності	45
11.6. Базові директиви, що визначають політику енергоефективності	47

Укладаючи угоди про асоціацію, Європейський Союз пропонує своїм партнерам найбільш глибокий рівень співпраці, який він може надати третім країнам.

Масштабність та комплексність змісту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС підтверджують доволі поширену тезу, що з набранням чинності Угода може стати основою та орієнтиром для потужних комплексних і системних політичних, соціально-економічних, правових та інституційних реформ в Україні. Таким чином, повна реалізація Угоди забезпечить незворотність європейської інтеграції України та підтвердить остаточність вибору європейської моделі суспільного та економічного розвитку, зробленого українськими громадянами.

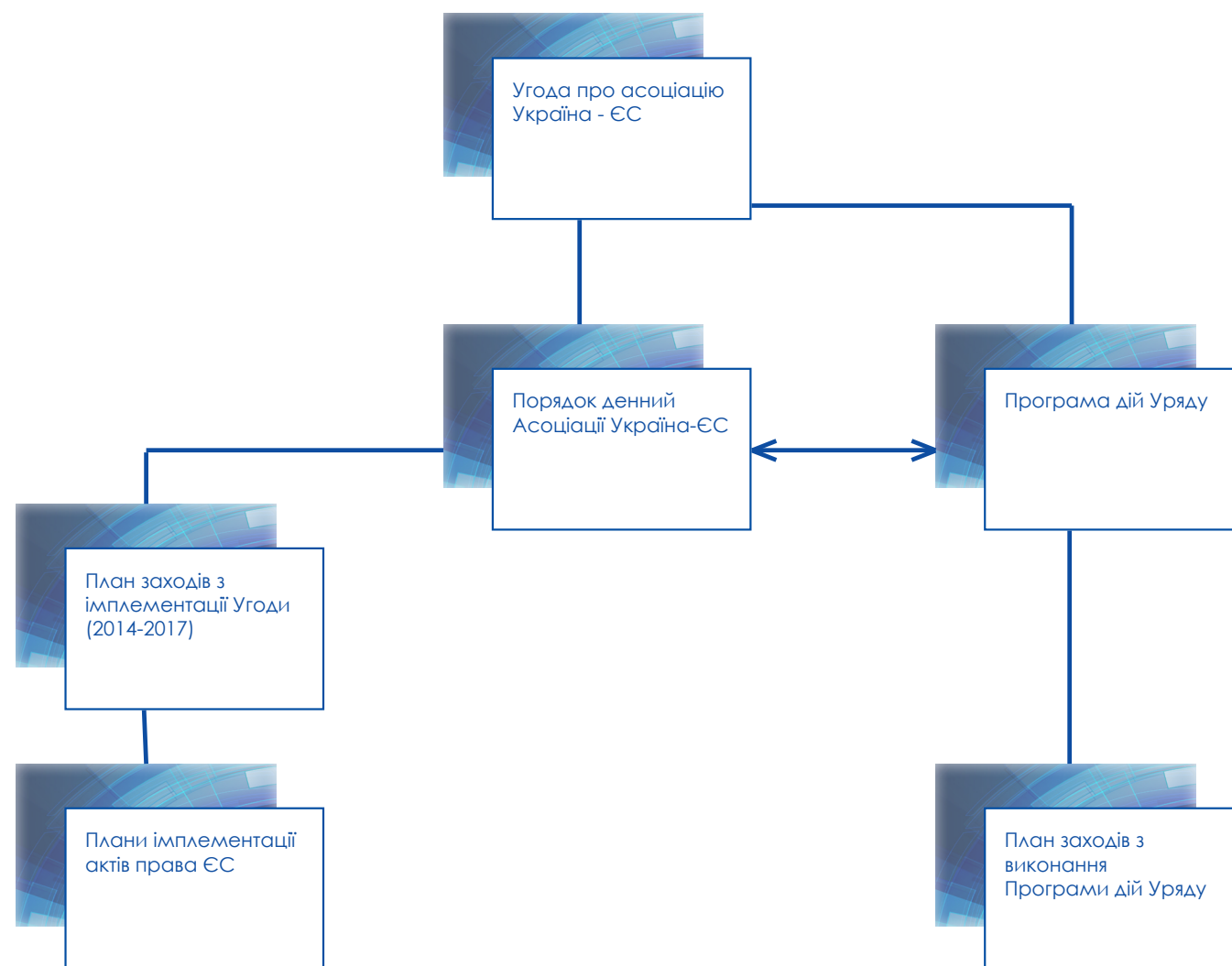

Рис. 1 Програмні документи у сфері євроінтеграційної політики України

1. Структура та зміст Угоди про асоціацію

1.1. Загальна характеристика Угоди про асоціацію

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і її державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода) визначає якісно новий формат відносин з ЄС на принципах «політичної асоціації та економічної інтеграції» та є стратегічним орієнтиром системних реформ в Україні.

З початком застосування Угоди з Україною, ЄС започаткував процес укладення нового типу угод про асоціацію з країнами-сусідами, які за своїм змістом охоплюватимуть максимально широке коло питань взаємного інтересу та пропонуватимуть поглиблену співпрацю на основі принципу обумовленості¹.

Угода є унікальним двостороннім документом, який виходить далеко за рамки угод про асоціацію, які були укладені ЄС свого часу з країнами Центральної та Східної Європи. Угоду можна розглядати як важливий крок

на шляху наближення в перспективі до наступного етапу – укладення договору про вступ до ЄС. Угода за своїм обсягом і тематичним охопленням є найбільшим міжнародно-правовим документом за всю історію України та найбільшим міжнародним договором з третьою країною, коли-небудь укладеним ЄС.

Угода складається із **преамбули** та **семи розділів**: «Загальні принципи»; «Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики»; «Юстиція, свобода та безпека»; «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею»; «Економічне та галузеве співробітництво»; «Фінансове співробітництво»; «Інституційні, загальні та прикінцеві положення». Угода містить 486 статей, 44 додатки, 3 протоколи. Також до Угоди додано одну декларацію, вчинену Україною.

Значення Угоди про асоціацію для України слід розглядати крізь призму двох напрямів: по-перше, **поступової інтеграції України до ЄС**, а по-друге **стратегії розвитку України**.

¹ Можливість переходу до нових етапів інтеграції за умови виконання попередніх завдань

1.2. Основний зміст Угоди

Преамбула Угоди констатує, що Україна є європейською країною, яка поділяє спільну історію та цінності з ЄС. Відзначається європейська ідентичність нашої держави та існування широкого громадянського консенсусу навколо її європейського вибору. Наголошено на визнанні Європейським Союзом європейських прагнень України та її європейсько-го вибору.

У преамбулі також наголошено на відданості сторін дотриманню всіх положень Статуту ООН та принципів і зобов'язань, прийнятих в рамках ОБСЄ, а також на повазі до принципів незалежності, суверенітету, територіальної цілісності та непорушності кордонів.

Стаття 1 Угоди власне встановлює асоціацію між Україною та ЄС і його державами-членами, а також визначає цілі асоціації¹.

Першою серед цілей асоціації визначено сприяння поступовому зближенню України та ЄС, базуючись на спільних цінностях і тісних привілейованих зв'язках, а також поглибленню участі України в політиках, програмах і агентствах ЄС.

Решта цілей УА виокремлено за галузевою ознакою і стосуються таких сфер:

політичний діалог та реформи: забезпечити необхідні рамки для посиленого політичного діалогу в усіх сферах спільного інтересу;

зовнішня політика та безпека: сприяти, зберігати і зміцнювати мир та безпеку в регіональному та міжнародному вимірі у відповідності до принципів Статуту ООН, Гельсінського Заключного Акту ОБСЄ і цілей Паризької хартії для нової Європи;

торговельно-економічна співпраця: заводити умови для посилених економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, у тому числі завдяки створенню поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі, і підтримувати зусилля України щодо завершення переходу до діючої ринкової економіки, у тому числі шляхом поступового наближення законодавства до законодавства ЄС;

юстиція, свобода та безпека: посилю-

вати співробітництво у цій сфері, з метою забезпечення верховенства права і поваги до прав людини і основоположних свобод.

Також Угода має своєю метою запровадження умов для дедалі більш тісного співробітництва в інших сферах спільного інтересу, а отже Сторони можуть поширити відносини асоціації по суті на будь-яке питання.

Таким чином, відносини асоціації України та ЄС ґрунтуються на логіці інтеграції, що передбачає прагнення намагатися спільно здійснювати свої суверенні повноваження.

У Розділі I «Загальні принципи» визначено, що в основі асоціації лежать принципи поваги до демократичних принципів, прав людини і основоположних свобод, верховенства права, суверенітету й територіальної цілісності, непорушності кордонів, вільної ринкової економіки, забезпечення належного врядування, а також протидія розповсюдженню зброї масового знищення, боротьба з корупцією та різними формами транснаціональної організованої злочинності й тероризму, сприяння сталому розвитку.

Таким чином, Україна та ЄС визнають, що спільні цінності, на яких побудований Європейський Союз, також є основними елементами Угоди про асоціацію, а також те, що політична асоціація і економічна інтеграція України з ЄС залежатиме від прогресу в імplementації Угоди, а також від досягнень України в забезпеченні поваги до спільних цінностей і прогресу в наближенні з ЄС у політичній, економічній і правовій сферах.

Крім того, основними елементами Угоди буде поширення поваги до принципів суверенітету і територіальної цілісності, непорушності кордонів і незалежності, а також протидія розповсюдженню зброї масового знищення, пов'язаних з нею матеріалів та засобів її доставки.

Відповідно до статті 478 Угоди порушення однією із її Сторін будь-якого основного елементу Угоди дозволяє іншій Стороні у відповідь призупинити виконання Угоди.

Розділ II «Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики» визначає, що Сторони розви-

ватимуть політичний діалог у всіх сферах, які становлять спільний інтерес, та з метою поступового зближення їхніх позицій з питань зовнішньої політики, а також безпеки та оборони.

Перераховано форми проведення політичного діалогу, включаючи саміти, зустрічі на рівні міністрів, політичних директорів, парламентарів, посадових осіб високого рівня, експертів військових структур тощо.

Розділ III «Юстиція, свобода та безпека»

встановлює однією з цілей асоціації зміцнення співпраці в галузі правосуддя, свободи та безпеки з метою посилення верховенства права та поваги до прав людини й основоположних свобод.

Норми щодо співпраці з питань правосуддя, свободи та безпеки умовно можна об'єднати за такими шістьма напрямками: 1) верховенство права та повага до прав і свобод людини; 2) захист персональних даних; 3) співробітництво у сфері міграції, притулку та управління кордонами; 4) вільний рух осіб; 5) правоохоронна співпраця, зокрема боротьба зі злочинністю, у т.ч. організованою, незаконним обігом наркотиків, тероризмом; 6) правова співпраця з цивільних та кримінальних справ.

Передбачена **Розділом IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею»** поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі (далі – ЗВТ) визначає правову базу для лібералізації переміщення товарів, послуг, капіталів, частково робочої сили між Україною та ЄС, а також регуляторного наближення, спрямованого на поступове входження економіки України до внутрішнього ринку ЄС.

ЗВТ з одного боку, є інструментом системних реформ у торговельно-економічних сферах (правила походження товарів; інструменти торговельного захисту; санітарні та фітосанітарні заходи; митна сфера; торговельні відносини в енергетичній сфері; заснування компаній; визнання кваліфікації надавачів послуг; рух капіта-

лів та платежів; конкурентна політика, анти-монопольні заходи та державна допомога; права інтелектуальної власності; державні закупівлі тощо), а з іншого боку забезпечуватиме поступову інтеграцію економіки України до внутрішнього ринку ЄС.

Процес створення ЗВТ передбачає комплексну програму наближення законодавства України до права ЄС. Це сприятиме створенню гармонізованого правового поля для забезпечення діяльності суб'єктів підприємництва, усуненню нетарифних (технічних) бар'єрів у торгівлі між Україною та ЄС, розширенню доступу українських товарів та послуг до внутрішнього ринку ЄС, гармонізації митних процедур та підвищенню ефективності діяльності митних органів, переоснащенню та модернізації вітчизняних підприємств, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції у зв'язку з адаптацією до нових стандартів та технічних вимог, розширенню номенклатури товарів та послуг на внутрішньому ринку, стимулюванню розвитку конкуренції та обмеженню монополізму, збільшенню обсягів іноземних інвестицій в економіку України, підвищенню ефективності розміщення трудових ресурсів, зменшенню нетарифних обмежень у торгівлі сільськогосподарською продукцією в рамках співробітництва у сфері санітарних та фітосанітарних заходів тощо.

¹ Оскільки стаття 1 Угоди не підлягає тимчасовому застосуванню і набуде чинності лише після завершення ратифікації Угоди всіма державами-членами ЄС (див. пункт 1.4 далі), то наразі між Україною та ЄС відсутні відносини асоціації, а Україна не є асоційованою країною.

2. Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співпраця у сфері зовнішньої політики: зміцнюючи основи

Положення цього розділу умовно можна розмежувати на дві групи:

- проведення політичного діалогу щодо впровадження реформ з метою розвитку відносин асоціації;
- розвиток співпраці з питань зовнішньої політики та політики безпеки.

2.1. Діалог та співробітництво з питань внутрішніх реформ

Завданнями політичного діалогу з питань реформ визначається зміцнення поваги до демократичних принципів, верховенства права та належного врядування, прав людини та основоположних свобод, включаючи права осіб, що належать до національних меншин, недискримінацію осіб, які належать до меншин, повагу до різноманітності, а також внесок у консолідацію внутрішніх політичних реформ.

Договірні Сторони зобов'язуються співпрацювати з метою забезпечення, щоб їхня внутрішня політика базувалася на спільних принципах, зокрема таких як стабільність та дієвість демократичних інституцій, верховенство права, повага до прав людини та основоположних свобод.

За Угодою про асоціацію згадані вище принципи формуватимуть основу внутрішньої політики як України, так і ЄС.

Виходячи із існуючого стану двосторонніх взаємин політичний діалог між Україною та ЄС стосуватиметься найважливіших сфер, пов'язаних з облаштуванням демократичної

правової держави, зокрема щодо:

1. посилення стабільності, незалежності та ефективності функціонування установ, що здійснюють забезпечення впровадження демократії та верховенства права;

2. забезпечення поваги до прав людини та основних свобод, охоплюючи як індивідуальні випадки, так і питання, які стосуються міжнародних договорів у галузі прав людини.

Крім того, важливою складовою співпраці у форматі політичного діалогу буде боротьба з корупцією та налагодження ефективного державного управління відповідно до принципів належного врядування, що застосовуються в ЄС.

Передбачено ратифікацію і імплементацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 року та його відповідних інструментів. При цьому під час підписання Угоди українською стороною була зроблена заява, що зобов'язання України, які випливають зі статті 8 Угоди стосовно ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 р. будуть виконані після внесення

відповідних змін до Конституції України.

Водночас вищезазначені зобов'язання є доволі загальними.

З метою визначення, деталізації та пріоретизації відповідних завдань 16 березня 2015 року Рада асоціації між Україною та ЄС за письмовою процедурою схвалила оновлений Порядок денний асоціації¹ (далі – ПДА).

Цей документ є основним політичним практичним інструментом реалізації та моніторингу Угоди про асоціацію та буде регулярно оновлюватись відповідно до досягнутого прогресу.

У ПДА закладено практичну основу для досягнення спільних цілей політичної асоціації та економічної інтеграції у формі переліку спільно погоджених пріоритетних реформ і конкретних заходів, а також підтримки ЄС з

¹ Текст документа: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248012532&cat_id=244276429

широкого кола важливих питань, які є предметом Угоди про асоціацію.

Завдання Порядку денного асоціації доповнюють зобов'язання щодо повної імплементації положень Угоди про асоціацію, що підпадають під тимчасове застосування, а також фіксують спільне розуміння Сторін щодо необхідних дій з метою подальшого поглиблення політичної асоціації та економічної інтеграції.

Зокрема, передбачено десять короткострокових пріоритетних завдань у сферах, які є першочерговими для України. Ті з них, що стосуються політико-правових реформ, вказані у вставці нижче. Також ПДА містить низку деталізованих завдань, спрямованих на впровадження загальних положень Угоди.

Реалізація ПДА та Угоди є предметом щорічного звітування, спільного з ЄС моніторингу та оцінки.

2.2. Розвиток співпраці з питань зовнішньої політики та політики безпеки

У другому аспекті положення розділу спрямовані на поступове зближення та узгодження позицій України та ЄС із питань міжнародної політики та відносин, включаючи питання міжнародної безпеки, для більш глибокого залучення України до Європейської зони безпеки.

Інструментами діалогу та співпраці у цій сфері, деякими з яких Україна активно користується уже досить активно, може бути приєднання України до заяв ЄС із зовнішньополітичних питань, узгодження позицій на міжнародних форумах, у тому числі при опрацюванні чи прийнятті позицій у міжнародних організаціях, формуванні їх порядку денного, а також спільні консультації, дії та ініціативи, підтримка дій іншої Сторони.

Так, Сторони згідно із відповідним роз-

ділом Угоди про асоціацію зобов'язуються, зокрема, розглядати питання попередження конфліктів і антикризового управління, регіональної стабільності, роззброєння, нерозповсюдження, контролю над озброєннями та експортом зброї.

Сторони зобов'язуються вивчати потенціал військового та технічного співробітництва, удосконалення військових спроможностей

3. Співпраця у сфері юстиції, свободи та безпеки: поширюючи безпечний простір свободи

Стаття 1 Угоди про асоціацію встановлює однією з цілей асоціації зміцнення співпраці в галузі правосуддя, свободи та безпеки з метою посилення верховенства права та поваги до прав людини й основоположних свобод.

Норми розділу III щодо співпраці з питань правосуддя, свободи та безпеки умовно можна розділити на такі шість напрямів:

- 1) верховенство права та повага до прав і свобод людини;
- 2) захист персональних даних;
- 3) співробітництво у сфері міграції, притулку та управління кордонами;
- 4) вільний рух осіб;
- 5) правоохоронна співпраця, зокрема боротьба зі злочинністю, у т.ч. організованою, незаконним обігом наркотиків, тероризмом тощо;
- 6) правова співпраця з цивільних та кримінальних справ.

Як зазначалося вище, зобов'язання щодо верховенства права та поваги до прав і свобод людини визначені Сторонами як основоположні для всієї Угоди. При цьому Сторони зобов'язалися надавати особливу увагу консолідації верховенства права, а також зміцненню державних органів усіх рівнів, особливо тих, що здійснюють правосуддя та правоохоронну діяльність.

Спеціально виокремлено мету зміцнення судової системи, покращення її ефективності, гарантування її незалежності та безсторонності, а також боротьбу з корупцією. Зазначені питання також частково охоплюватимуться співпрацею в рамках політичного

діалогу.

Щодо змісту відповідного розділу слід також зазначити, що більшість його положень встановлюють досить загальні цілі, для досягнення яких Сторони повинні будуть вживати належні заходи на національному рівні, включаючи ухвалення відповідного законодавства та його належне застосування.

Захист персональних даних. З метою забезпечення належного рівня захисту відповідно до європейських та міжнародних стандартів, у тому числі розроблених у рамках Ради Європи. Ця співпраця має важливе практичне значення. Так, для виконання багатьох зобов'язань, передбачених Угодою, Україні важливо приєднатися до діючих у ЄС баз даних або розширити обсяг обміну інформацією, необхідною передумовою чого є забезпечення захисту персональних даних в Україні.

Наприклад на сьогодні завершені переговори між Україною та Євроюстом щодо укладення відповідної угоди про співпрацю. Разом з тим, ця Угода буде підписана та набере чинності лише після завершення процесу приведення законодавства України у сфері захисту персональних даних до законодавства ЄС та стандартів Ради Європи, що включає вдосконалення існуючого закону у цій сфері та прийняття відповідних підзаконних нормативно-правових актів.

Вільний рух осіб. Ця сфера співпраці України та ЄС сьогодні сприймається громадянами України як головне практичне питання взаємної співпраці. Угода ще раз наголошує

на зобов'язанні «забезпечити повне виконання» чинних угод про спрощення оформлення віз і реадмісію осіб.

Щодо питання запровадження безвізового режиму поїздок громадян України, то Угода встановлює зобов'язання Сторін вжити послідовних кроків до встановлення безвізового режиму у відповідний час після створення умов для добре керованого і безпечного пересування людей, визначених у 2-фазовому Плані дій щодо лібералізації візового режиму, представленого на Саміті Україна – ЄС 22 листопада 2010 року.

Таким чином, Угода вперше закріплює такого роду домовленість як юридичне зобов'язання, і вже не визначає відповідну мету як «довгострокову перспективу». Водночас схвалений Євросоюзом у 2010 році План дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України є незалежним від Угоди, а тому його виконання не залежить від

Попередження та боротьби зі злочинами, що мають міжнародний характер. Співпраця у цій сфері становить важливу частину розділу. Зобов'язання Сторін передбачають встановлення кримінальної відповідальності за певні типи злочинів, а також надання взаємної допомоги з їх попередження та переслідування злочинців згідно із визначеними стандартами, що переважно закріплені у відповідних універсальних міжнародних конвенціях. Серед іншого, передбачається співпраця в рамках Європолу (Європейське поліцейське бюро).

Розділ стосується таких злочинів, як: 1) відмивання коштів і фінансування тероризму, 2) незаконний обіг наркотиків, прекурсорів і психотропних речовин, 3) злочинність, включаючи торгівлю людьми і зброєю, контрабанду, економічні злочини, включно зі сферою оподаткування, підробка документів, кібер-злочини, 4) корупція, як у приватному, так і публічному секторах, 5) тероризм.

Співпраця з цивільних і кримінальних справ.

Така співпраця має здійснюватись з використанням повною мірою відповідних міжнародних і двосторонніх угод та базуватись на принципах правової визначеності й права на справедливий суд. Сторони домовилися розвивати подальше судове співробітництво у цивільних справах на основі відповідних багатосторонніх правових інструментів, зокрема конвенцій Гаазької Конференції з міжнародного приватного права щодо міжнародного правового співробітництва, судового

процесу, а також захисту дітей. Стосовно судового співробітництва в кримінальних справах, Сторони намагатимуться посилити взаємодію щодо взаємної правової допомоги та екстрадиції. Положення в частині запровадження безвізового режиму поїздок громадян України до країн ЄС реалізуються на базі Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України 2010 року.

набуття нею чинності і лише його виконання обумовлює досягнення цілі безвізових поїздок громадян України до держав-членів ЄС, які є учасниками Шенгенських угод.

Спільне управління міграційними потоками, підтримання всеосяжного діалогу з усіх пов'язаних із міграцією питань, а також ефективної реалізації принципу інтегровано-го управління кордонами.

4. Поглиблена та всеосяжна вільна торгівля: чесна гра за прозорими правилами

4.1. Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі

На сьогодні ЄС є одним з найбільших торговельних партнерів України. Близько третини зовнішньоторговельного обороту України припадає на торгівлю з країнами ЄС. За даними Державної служби статистики України, обсяг прямих інвестицій в економіку України з країн ЄС складає 80% загального обсягу інвестицій в Україну.

Частина Угоди про асоціацію щодо поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) передбачає далекоюсяжне спрощення режиму регулювання взаємної торгівлі та відповідну гармонізацію правил, що регулюють цю сферу: як тих, що стосуються внутрішніх правил, так і тих, що регулюють зовнішньоторговельну політику. Загальною метою ПВЗВТ буде поступова інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС.

Чому Угода визначає зону вільної торгівлі як поглиблену та всеосяжну?

Зазвичай угоди про вільну торгівлю включають положення про скасування або суттєве зниження мита і митних зборів, спрощення процедур у торгівлі між Сторонами угоди про вільну торгівлю. Проте за останнє десятиліття розвинулась тенденція до розширення сфер, які охоплюються угодами про вільну торгівлю. Вони отримали назву ЗВТ+ чи угоди «нового покоління», а у практиці власне ЄС «поглиблених та всеосяжних». Поняття всеосяжної ЗВТ означає спрощення (лібералізацію) торгівлі не лише значною частиною товарів (приблиз-

но 95% груп товарів), а й спрощення торгівлі послугами, спрощення руху капіталу та платежів. Водночас під поглибленою ЗВТ розуміють поступову гармонізацію у регуляторних (таких, що регулюють економічну діяльність) сферах, – стандарти, оцінка відповідності товару стандартам, конкурентна політика, державні закупівлі тощо.

Тобто всеосяжність стосується доступу товарів чи можливість для певної економічно-торговельної діяльності потрапити на ринок іншої Сторони. А поглибленість – гармонізації внутрішніх правил економічної політики, у т.ч. тих, що можуть створювати чи сприяти виникненню економічних конкурентних переваг, з метою гарантування того, що бізнес Сторін працює за наскільки це можливо подібними та рівними правилами. Разом з тим, останнє значною мірою залежить від панівних в державі чи об'єднанні держав уявленнях щодо цінностей та змісту, суті і мети соціально-економічної моделі.

Таким чином, метою положень Угоди про асоціацію щодо створення ПВЗВТ є не тільки скасування чи суттєве зменшення митних тарифів для більш ніж 95% тарифних позицій товарів та далекоюсяжна лібералізація (спрощення) торгівлі послугами, а й положення щодо інвестицій, охорони інтелектуальної власності, державних закупівель, правил конкуренції, прозорості регулювання, сталого і гармонійного розвитку тощо.

У сучасному світі держави обмежують міжнародну торгівлю не стільки за допомогою такого способу захисту внутрішнього ринку як ввізне чи вивізне мито чи інші аналогічні (еквівалентні за наслідками) збори, ефект якого як довготривалого засобу в багатьох випадках сумнівний, скільки за допомогою встановлення чи підвищення внутрішніх відмінних стандартів як для промислових товарів (стандартизація, метрологія, акредитація тощо), так і для сільськогосподарської продукції (санітарні та фітосанітарні заходи). Угода про асоціацію також регулюватиме ці питання, встановлюючи механізм доступу до ринку, відповідні принципи, правила та процедури, маючи на меті усунення таких бар'єрів у торгівлі, попередження їх виникнення.

Окрім власне 15 розділів, Розділ IV «Торгівля та питання, пов'язані з торгівлею» містить понад два десятки протоколів, додатків, доповнень та декларацій, що більш детально визначають параметри лібералізації двосторонньої торгівлі, наприклад ставки митних тарифів та графік їх зниження, специфікацію положень щодо правил визначення країни походження товарів та щодо митної співпраці, питання наближення законодавства України у

сферах нетарифного регулювання, санітарних та фітосанітарних заходів, торгівлі послугами, електронної комерції, державних закупівель, правил конкуренції тощо.

Важливою відмінністю Розділу IV «Торгівля та питання, пов'язані з торгівлею» від аналогічних положень в інших угодах ЄС такого типу є те, що значна частина розділів міститимуть зобов'язання України щодо поступового наближення українського законодавства до законодавства ЄС, з належним виконанням яких напряду пов'язується відкриття повного доступу до внутрішнього ринку ЄС. Насамперед йдеться про такі сфери як санітарні та фітосанітарні заходи, торгівля послугами, електронна комерція тощо.

Загалом положення цього розділу Угоди містять зобов'язання щодо імплементації та практичного впровадження близько двох сотень регламентів та директив ЄС, а також інших актів *acquis* ЄС та міжнародних договорів і стандартів. Крім того, Угода містить численні положення щодо ефективного застосування вже ратифікованих Україною міжнародних угод, які Україна буде зобов'язана впровадити та ефективно застосовувати у внутрішньому правопорядку.

4.2. Загальний огляд змісту Розділу IV «Торгівля та питання, пов'язані з торгівлею»

Главою 1 «Національний режим та доступ товарів на ринки» встановлюються загальні засади та правила щодо скасування мит, зборів та інших платежів при торгівлі товарами, застосування нетарифних заходів. Передбачені положення щодо графіків та умов тарифної лібералізації торгівлі товарами (тарифна пропозиція), заборони експортних мит та механізмів поступового скасування Україною діючих експортних мит, заборони експортних субсидій щодо сільськогосподарських товарів. Врегульоване питання адміністративного співробітництва у разі виявлення митних правопорушень преференційного режиму або шахрайства та визначено порядок застосування тимчасового призупинення преференційного режиму внаслідок виявлення таких правопорушень. Встановлені умови співробітництва Сторони з третіми країнами в

частині встановлення митних союзів, зон вільної торгівлі або домовленостей про прикордонну торгівлю.

Правила походження товарів є одним із елементів застосування торговельних преференцій в рамках зони вільної торгівлі. Відповідний Протокол I визначає принципи двосторонньої та багатосторонньої кумуляції при визначенні країни походження товару, встановлює порогові показники для ступеня переробки товарів, при яких змінюється країна походження. Крім того, визначені загальні принципи видачі та верифікації сертифікатів про походження товарів (сертифікат переміщення товарів EUR.1).

Глава 2 «Засоби захисту торгівлі» містить правила застосування спеціальних, антидемпінгових та компенсаційних заходів, а також окремі положення щодо порядку застосуван-

ня Україною спеціальних заходів відносно легкових автомобілів. Також главою передбачені інституційні положення, а саме встановлення на рівні експертів Діалогу з питань засобів захисту торгівлі як форуму з питань співробітництва у сфері засобів захисту торгівлі та положення щодо вирішення спорів.

Глава 3 «Технічні бар'єри у торгівлі» застосовується до підготовки, адаптації та застосування технічних регламентів, стандартів і робіт з оцінки відповідності, які визначені в Угоді СОТ про технічні бар'єри в торгівлі. У даній главі Сторони підтверджують свої існуючі права та обов'язки стосовно одна одної в рамках цієї Угоди СОТ. Також у главі містяться положення щодо технічного співробітництва з метою поглиблення взаєморозуміння систем стандартизації, метрології, акредитації, робіт з оцінки відповідності та ринкового нагляду та спрощення доступу до відповідних ринків. Крім цього, главою визначені обов'язки України в частині поступового досягнення відповідності з технічними регламентами ЄС та системами стандартизації, метрології, акредитації, робіт з оцінки відповідності та ринкового нагляду ЄС. У главі також обумовлено порядок включення Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (АСАА) як протоколу до

Угоди, а також окреслено вимоги до пакування та маркування товарів.

Глава 4 «Санітарні та фітосанітарні заходи» застосовується до всіх санітарних та фітосанітарних заходів, які можуть прямо чи опосередковано вплинути на здійснення торгівлі між Сторонами. Так, зазначеною главою встановлюються принципи прозорості стосовно санітарних та фітосанітарних заходів, наближення законодавства України до законодавства ЄС у відповідній сфері, механізм визнання стану здоров'я тварин і рослин, статусу шкідників та регіоналізації. Крім того, главою визначені положення щодо еквівалентності стосовно санітарних та фітосанітарних заходів, подальше впровадження принципів Угоди СОТ про санітарні та фітосанітарні заходи, встановлення механізмів та процедур щодо сприяння торгівлі. Також главою регламентовано окремі торговельні умови, процедури взаємодії Сторін з питань верифікації, обміну інформацією, сертифікації, перевірок імпорту, вживання спеціальних запобіжних заходів, необхідних для захисту людей, тварин та рослин. Серед іншого, глава засновує та регламентує діяльність Підкомітету з управління санітарними та фітосанітарними заходами.

Комплексна стратегія імплементації Глави про санітарні та фітосанітарні заходи

Частиною 4 статті 64 Угоди визначено, що не пізніше ніж протягом трьох місяців після набрання чинності Угодою (тобто після 1 січня 2016 року) Україна надасть Підкомітету з питань санітарних і фітосанітарних заходів комплексну стратегію стосовно імплементації Глави 4, поділену на пріоритетні сектори, що стосуються заходів, визначених у Додатку IV-A, Додатку IV-B та Додатку IV-C до Угоди, спрямованих на сприяння торгівлі певним видом товарів чи групою товарів. Ця стратегія буде слугувати довідковим документом для імплементації цієї Глави і буде додана до Додатка V до цієї Угоди.

Глава 5 «Митні питання та сприяння торгівлі» визначає митну справу як один із важливих чинників побудови сприятливого торговельного середовища. Глава встановлює загальні принципи розвитку законодавства та

процедур у митній сфері, визначає положення щодо транзиту, взаємодії митних органів з бізнес-спільнотою, стягування додаткових зборів та платежів, оцінки митної вартості тощо. Також главою окреслено положення щодо

митного співробітництва між Сторонами з метою досягнення балансу між спрощенням і сприянням торгівлі та ефективним контролем і безпекою.

Главою передбачено, що взаємна адміністративна допомога у митній сфері надається також відповідно до Протоколу II до Угоди про взаємну адміністративну допомогу в митних справах, – документ, в якому детально окреслено увесь процес взаємодії митних органів України та держав-членів ЄС з питань протидії шахрайству, контрабанді, іншим правопорушенням у сфері транскордонного переміщення вантажів.

Також главою визначені положення щодо співробітництва Сторін з метою надання технічної допомоги та розвитку потенціалу для запровадження режиму сприяння торгівлі та митних реформ, а також питання поступового наближення до митного законодавства ЄС. Крім цього, главою створюється та регламентується діяльність Підкомітету з питань митного співробітництва, визначені його функції та повноваження.

Главою 6 «Заснування підприємницької діяльності, торгівля послугами та електронна торгівля» визначені положення щодо:

- принципів заснування підприємницької діяльності;
- застосування національного режиму та режиму найбільшого сприяння щодо заснування дочірних підприємств, філій та представництв юридичних осіб;
- лібералізації умов заснування підприємницької діяльності;
- різниці режимів філій та представництв юридичних осіб, що реєструються у кожній із Сторін;

– умов транскордонного надання послуг, зокрема: доступу на ринки Сторін, застосування національного режиму, встановлення переліку окремих зобов'язань та порядок їх перегляду;

– умов надання послуг шляхом тимчасового перебування фізичних осіб на території іншої Сторони, зокрема регламентована діяльність основного персоналу, випускників-стажерів, продавців бізнес-послуг, постачальників договірних послуг, незалежних фахівців;

– нормативно-правової бази для комп'ютерних, поштових та кур'єрських, телекомунікаційних, фінансових та транспортних послуг;

– електронної торгівлі та її нормативно-правових аспектів;

– винятків, які дозволяють Стороні вживати відповідні заходи, пов'язані із безпекою, захистом громадського порядку або моралі, захистом життя та здоров'я людей, тварин або рослин, збереженням вичерпних природних ресурсів, захистом національних художніх, історичних або археологічних цінностей тощо.

Дорожні карти з регуляторного наближення для окремих секторів послуг

У Доповненні XVII-6 до Угоди визначено, що протягом 6-ти місячного періоду з дати набрання чинності Угодою, тобто 1 січня 2016 року, Україна має подати для кожного сектору послуг, що потребує нормативно-правового наближення (фінансові послуги, телекомунікаційні послуги, поштові та кур'єрські послуги, послуги з міжнародних морських перевезень), детальну дорожню карту для впровадження та застосування у кожному з даних секторів правових актів ЄС, визначених у Доповненнях XVII-2 – XVII-5 до Угоди, висвітлюючи можливі законодавчі та інституційні зміни, що вимагатимуться, проміжні терміни та оцінку адміністративних потреб. Такі дорожні карти будуть індикативними і можуть бути уточнені.

У главі 7 «Поточні платежі та рух капіталу» передбачені положення щодо лібералізації поточних платежів та руху капіталу, а також регламентовано вживання спеціальних заходів щодо обмеження руху капіталу у разі виникнення серйозних труднощів з точки зору реалізації операцій курсової або грошово-кредитної політики, у тому числі труднощів, пов'язаних із платіжним балансом.

Глава 8 «Державні закупівлі» передбачає взаємну лібералізацію доступу до державних закупівель України та ЄС на засадах прозорості та недискримінації, конкурентного і відкритого тендерного процесу та принципу національного режиму на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях. Главою визначений порядок розрахунку оціночної вартості державного контракту та застосування порогових значень. Визначені основи організаційної структури та механізми, необхідні

для належного функціонування системи державних закупівель в Україні. Закріплені основні стандарти, що регулюють процес укладання державних контрактів, а саме публікування, визначення виконавця контракту, судовий захист. Також передбачені положення щодо адаптації законодавства у цій сфері, доступу до ринків Сторін, обміну інформацією та досвідом, поінформованості учасників щодо процедур державних закупівель.

Невід'ємними додатками до глави є Додаток XXI-A, що встановлює Індикативний часовий графік, яким взаємопов'язано проведення інституційних реформ, наближення законодавства з відповідним поступовим відкриттям для України ринку державних закупівель ЄС, а також Додаток XXI-P, яким встановлені порогові значення вартості державних контрактів.

Дорожня карта з реалізації Глави 8

Главою також визначено, що до початку наближення свого законодавства Україна подає до Комітету з питань торгівлі комплексну дорожню карту з реалізації цієї Глави із часовими графіками та ключовими поетапними результатами, що повинні включати всі реформи стосовно наближення законодавства та розвитку інституційного потенціалу. Ця дорожня карта повинна збігатися з етапами та часовими рамками, викладеними у Додатку XXI-A до Угоди.

Зазначена «Дорожня карта» повинна охоплювати всі аспекти реформування та загальні правові засади для імплементації у сфері державних закупівель, зокрема: адаптацію законодавства для регулювання державних контрактів, контрактів у комунальних та інфраструктурних секторах, договорів концесії на виконання робіт та процедури перегляду рішень замовників; зміцнення адміністративної спроможності на всіх рівнях, у тому числі з органами оскарження та контрольними механізмами.

Після позитивного висновку Комітету з питань торгівлі ця дорожня карта буде розглядатися як довідковий документ для реалізації положень даної Глави. Європейський Союз докладатиме всіх зусиль для надання допомоги Україні в реалізації цієї дорожньої карти.

Індикативним часовим графіком встановлено індикативний строк у 6 місяців з дати набрання чинності Угодою, тобто з 1 січня 2016 року, для подання Україною зазначеної дорожньої карти.

Положення Глави 9 «Інтелектуальна власність» доповнює та уточнює права та зобов'язання Сторін згідно з Угодою СОТ про торговельні аспекти прав інтелектуальної влас-

ності (Угода ТРІПС). Водночас глава покликана сприяти виробництву та комерціалізації новітніх та творчих продуктів, а також досягти належного та адекватного рівня захисту прав

інтелектуальної власності. Відповідні положення охоплюють захист авторських та суміжних прав, торгових марок, дизайнів, фірмових найменувань, патентів, зокрема винаходів у галузі біотехнологій, промислових зразків, даних медичних препаратів, даних продуктів захисту рослин, даних топограм, охорону конфіденційної інформації та захист від недобросовісної конкуренції, географічних зазначень, генетичних ресурсів, традиційних знань та фольклору.

Крім того, глава включає положення щодо:

- передачі технологій, встановлення режиму вичерпання прав інтелектуальної власності;

- стандартів та вимог, що стосуються прав інтелектуальної власності;

- захисту прав інтелектуальної власності, зокрема цивільні заходи, процедури та засоби захисту, відповідальність постачальників посередницьких послуг, заходи захисту на кордоні, щодо правил поведінки, спрямованих на сприяння захисту прав інтелектуальної власності;

- співробітництва Сторін у сфері прав інтелектуальної власності;

- функціонування Підкомітету з питань географічних зазначень.

Одним із наріжних каменів балансу домовленостей в рамках ЗВТ є взаємний захист географічних зазначень. За Україною залишається право випускати вино з назвою «кагор». Встановлюються перехідні періоди, впродовж яких буде виведена з ринку продукція з назвами, що співпадають з географічними зазначеннями ЄС (шампанське, коньяк, фета та деякі інші).

При підписанні Угоди про асоціацію до тексту декларації включено положення щодо надання з ЄС сприяння (технічного та фінансового), спрямованого на розвиток спроможності відповідних адміністративних структур, а також підтримку представників виноробної галузі щодо просування на ринки продукції з новими назвами.

Глава 10 «Конкуренція» встановлює правила вільної та неспотвореної конкуренції,

функціонування державних монополій, державних підприємств та підприємств, яким надані спеціальні або виключні права. Главою також визначені положення щодо:

- несумісних з Угодою господарських практик та операцій, імплементації відповідного законодавства для протидії таким практикам;

- наближення конкурентного законодав-

ства України до *acquis* ЄС;

- співробітництва у сфері застосування конкурентного законодавства;

- принципів та умов надання державної допомоги, взаємовідношення встановлених правил з відповідними положеннями СОТ.

Главою 11 «Питання, пов'язані з торгівлею енергоносіями» надано визначення енергетичних товарів, окреслені положення щодо їх транзиту і транспортування, співробітництва у сфері використання інфраструктури передачі та збереження газу, встановлені принципи регулювання цін на енергоносії та уникнення подвійного ціноутворення, встановлена заборона на митні збори та кількісні обмеження на імпорту та експорт енергетичних товарів, врегульовані питання збою у постачанні та несанкціонованого відбору енергетичних товарів. Крім того, главою регламентовано діяльність регуляторного органу для електроенергії та газу. Обумовлено також взаємозв'язок з положеннями Договору про Енергетичне Співто-

вариство. Закріплено норми щодо доступу, розвідки, видобування та виробництва вуглеводнів, а також порядку ліцензування на видобуток або розвідку.

Главою 12 «Прозорість» передбачено створення та підтримка ефективного та передбачуваного законодавчого середовища для суб'єктів господарської діяльності. Встановлено механізми прозорості, а саме публікації заходів загального застосування, надання відповідей на запити, порядок застосування адміністративних заходів (акти, процедури, правила, судові рішення), їх перегляд та оскарження, співробітництво для підтримки регулятивної якості та виконання, недопущення дискримінації та застосування прозорих стандартів.

Положення **Глави 13 «Торгівля та сталий розвиток»** визначають:

- основні засади політики Сторін у сфері захисту навколишнього середовища, соціальній сфері, розвитку міжнародної торгівлі з метою сприяння сталому розвитку;

- регулювання національних рівнів захисту навколишнього середовища та праці та наближення Україною свого відповідного законодавства у цих сферах до асquis ЄС;

- забезпечення та реалізацію багатосторонніх трудових стандартів, що сприяють сталому розвитку;

- забезпечення та реалізацію багатосторонніх угод з охорони навколишнього середовища, що сприяють сталому розвитку;

- регулювання торгівлі на користь сталого розвитку, зокрема торгівлі лісовою продукцією та торгівлі рибною продукцією;

- підтримку рівнів захисту праці та навколишнього середовища;

- створення інститутів громадського суспільства з питань сталого розвитку, що складаються із незалежних представницьких громадських організацій

- механізм моніторингу виконання зазначеної глави через *Підкомітет з питань торгівлі та сталого розвитку*, що складається із вищих посадових осіб;

- окреслено функціонування Групи експертів, а також закріплені положення щодо співробітництва у сфері торгівлі та сталого розвитку.

Глави 14 «Вирішення спорів» визначає процедуру врегулювання суперечок з торговельних питань. Основною метою глави є запобігання будь-якому спору та вирішення будь-якої суперечки між Сторонами у дусі доброї волі. Главою визначено порядок проведення консультацій з метою досягнення взаємопогодженого рішення. Регламентована арбітражна процедура та створення і склад арбітражної групи, виконання постанови арбітражної групи, вимоги щодо арбітрів тощо.

Глава 15 «Механізм посередництва» визначає механізм досягнення взаємопогодженого рішення на основі всеохоплюючих та прискорених процедур за допомогою посе-

редника, зокрема порядок порушення зазначеної процедури, вибір посередника, правила процедури посередництва, імплементація взаємопогодженого рішення, порядок внесення змін до механізму посередництва.

5. Економічна співпраця: впроваджуючи європейські стандарти

Реалізація положень розділу Угоди щодо економічного та галузевого співробітництва (Розділ V «Економічне та галузеве співробітництво») сприятиме поступовому регуляторному зближенню і гармонізації законодавства України та законодавства ЄС, розвитку співпраці у переважній більшості галузей економіки, а також сприятиме реформуванню інституційної спроможності відповідних українських установ. Розділ також містить додатки із переліками та строками імплементації актів законодавства ЄС.

Розділ містить положення щодо цілей, завдань, напрямів та форм співпраці між Україною та ЄС у 28 сферах:

- 1) співпраця у сфері енергетики, включаючи ядерну;
- 2) макроекономічна співпраця;
- 3) управління публічними фінансами: бюджетна політика, внутрішній контроль та зовнішній аудит;
- 4) оподаткування;
- 5) статистика;
- 6) довкілля;
- 7) транспорт;
- 8) космос;
- 9) співпраця у сфері досліджень і розвитку;
- 10) промислова політика і політика щодо підприємств;
- 11) співробітництво у видобувній та металургійній галузях;
- 12) фінансові послуги;
- 13) право компаній, корпоративне управління, бухгалтерський облік і аудит;
- 14) інформаційне суспільство;

- 15) аудіовізуальна політика;
- 16) туризм;
- 17) сільське господарство і розвиток сільської місцевості;
- 18) морська політика та політика у сфері рибальства;
- 19) співробітництво щодо ріки Дунай;
- 20) захист споживачів;
- 21) співпраця щодо зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей;
- 22) охорона здоров'я;
- 23) освіта, навчання та молодь;
- 24) культура;
- 25) співпраця у сфері спорту та щодо розвитку фізичної активності;
- 26) співпраця щодо розвитку громадянського суспільства;
- 27) транскордонна та регіональна співпраця;
- 28) участь в програмах та агентствах ЄС.

Загалом, вищезазначена частина Угоди містить зобов'язання щодо імплементації та практичного впровадження понад 300 регламентів та директив ЄС, а також інших актів асquis ЄС, у т.ч. повідомлень та роз'яснень Європейської Комісії та міжнародних договорів. Строки імплементації актів законодавства ЄС складають від 2 до 7 років з моменту набуття чинності Угодою, причому близько двох третин актів має бути імplementовано протягом 2-5 років.

Як видно із зазначеного вище переліку сфер, співпраця в яких є предметом Розділу V «Економічне та секторальне співробітництво», йдеться про співпрацю в окремих секторах чи галузях не лише економіки, але й про спів-

рацію у інших сферах суспільного життя. Це дасть змогу враховувати також контекст відносин з ЄС, у тому числі використовувати його найкращі практики правового регулювання та інституційної розбудови, включаючи участь України у програмах та агенствах ЄС. Зокре-

ма, йдеться про такі сфери як інформаційне суспільство, аудіовізуальна політика, охорона здоров'я, освіта, навчання та молодь, культура, розвиток спорту та фізичної культури, розвиток громадянського суспільства, транскордонної та регіональної співпраці.

Можливості освіти та навчання, співпраця молоді

Активна участь України в програмі ЄС «Еразмус+» – це ключовий інструмент для підвищення рівня академічної мобільності у вищих навчальних закладах України. Завдяки ефективній імплементації Закону України «Про вищу освіту», зокрема внаслідок прийняття у серпні 2015 року Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність, для всіх учасників освітнього процесу були розширені можливості для здійснення академічної мобільності, що передбачені Законом.

За результатами проведеного у 2015 році конкурсу «Еразмус+» за ключовим напрямом «Навчальна мобільність фізичних осіб» 1388 українських студентів отримали шанс скористатись можливостями академічної мобільності та навчатися на короткострокових програмах в університетах ЄС. Найпопулярнішою країною для навчання за програмою мобільності серед українських студентів є Польща.

Серед країн ініціативи ЄС «Східне Партнерство» на Україну припадає найбільша частка грантів – 48% від загального фонду фінансування, що становить майже 6,5 мільйонів євро для участі у програмах академічної мобільності.

Загалом у програмах академічної мобільності від України беруть участь 127 українських вищих навчальних закладів. Найбільш активними з точки зору кількості укладених партнерських договорів з університетами ЄС є Львівський національний університет ім. І. Франка, Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут» та Київський національний університет ім. Т. Шевченка.

Кількість європейських студентів, які приїжджають в Україну в рамках програми «Еразмус+», є набагато нижчою. За результатами конкурсу, оголошеного у 2015 році, до України на навчання приїде 273 європейських студенти.

Надзвичайно важливу роль у реформуванні вищої освіти відіграють спільні та структурні проекти програми «Еразмус+», що реалізуються українськими вищими навчальними закладами спільно з університетами ЄС у рамках ключового напрямку «Співробітництво для інновацій та обміну досвідом».

У вересні 2015 року 10 нових проектів з розвитку потенціалу вищої освіти за участю 32 університетів з України були відібрані Європейською Комісією для фінансування. Їх реалізація розпочнеться у 2016 році. З огляду на необхідність впровадження норм Закону України «Про вищу освіту» проекти з розвитку потенціалу вищої освіти можуть мати надзвичайно важливу допоміжну функцію для університетів. Попередній загальний бюджет зазначених 10 проектів становить 8 519 004,44 євро.

У рамках програми «Еразмус+ Жан Моне: Підтримка Європейських студій» у 2015 році було відібрано лише 8 проектів, що загалом є низьким показником. З огляду на євроінтеграційні зусилля України участь саме у програмі Жан Моне є надзвичайно важливою для нашої країни, і Україна буде прагнути розширенні своєї присутності.

Протягом строку реалізації програми ЄС «Молодь у дії» у 2007-2013 роках Україна взяла участь у двох доступних для участі напрямках цієї програми з п'яти: напрям 2 (Європейська волонтерська служба) та напрям 3 (обміни, тренінги, семінари).

В рамках програми «Молодь у дії» партнерами заходів з української сторони виступають молодіжні громадські організації України, а з європейської сторони – громадські організації з країн-членів ЄС. Вагому роль у поширенні інформації про Програму відіграє Ресурсний Центр для країн Східної Європи та Кавказу (SALTO), який також сприяє у налагодженні контактів з європейськими партнерами, допомагає у формуванні та реалізації конкретних проектів.

Протягом 2007-2013 років представники молодіжних громадських організацій України взяли участь у близько 829 тренінгах та 724 молодіжних обмінах, ставши лідерами регіону Східної Європи і Кавказу за цим напрямом діяльності Програми.

1 січня 2014 року Європейська Комісія розпочала впровадження нової програми ЄС «Еразмус +», що діятиме до 2020 року. Взаємодія в рамках програми «Еразмус+» у сфері молодіжної політики буде зосереджена на молодіжних обмінах (Youth exchanges), участі у заходах мережі Європейської волонтерської служби (European Voluntary Service), навчанні працівників по роботі з молоддю (Training of youth workers), реалізації проектів за участю молодіжних організацій (Capacity building projects for youth organizations).

Відповідно до цілей ініціативи ЄС «Східне Партнерство» у 2012 році в рамках програми ЄС «Молодь в дії» була започаткована нова ініціатива ЄС «Молодіжне вікно Східного Партнерства». Ця ініціатива дала можливість залучати додаткове фінансування з метою підтримки більшої кількості проектів та учасників з шести країн Східного Партнерства.

В рамках «Молодіжного вікна Східного Партнерства» протягом 2012-2013 років молодіжні організації України отримали гранти на проведення більше 100 заходів в Україні за участю близько 2500 молодих людей.

Програми ЄС «Молодь в дії» та «Молодіжне вікно Східного Партнерства» стали важливим інструментом заохочення та розширення контактів між представниками молоді з країн-членів ЄС та України.

Протягом 2015 року в рамках участі делегацій України у низці європейських заходів проводилися консультації з представниками Європейської Комісії щодо необхідності поновлення ініціативи «Молодіжне вікно Східного Партнерства» в рамках програми ЄС «Еразмус+» та наголошувалося на зацікавленості України в цьому проекті.

Розділ VI «Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством» визначає положення щодо фінансової співпраці між Сторонами, щодо боротьби з шахрайством, а також передбачає зобов'язання ЄС

щодо надання допомоги Україні. У свою чергу для отримання такої допомоги Україна буде зобов'язана належно імплементувати відповідну частину законодавства ЄС, що регулює порядок та принципи використання коштів ЄС.

6. Нові інституції асоціації

Розділ VII «Інституційні, загальні та прикінцеві положення», на додаток до вже традиційного саміту Україна – ЄС, передбачає створення нових двосторонніх органів.

На найвищому рівні політичний діалог та діалог в інших сферах між Сторонами відбувається на рівні **Самітів**, на якому Україну представлятиме Президент, а ЄС – Президент Європейської Ради та Президент Європейської Комісії.

Для контролю, моніторингу та оцінки застосування і виконання Угоди, її перегляду у разі потреби, утворено **Раду асоціації**, яка збирається періодично на рівні відповідних міністрів, в залежності від питань, що розглядатимуться. Українську Сторону в Раді асоціації представлятимуть члени Уряду, Сторону ЄС – члени Ради ЄС. Засідання Ради проводяться регулярно щонайменше один раз на рік.

Також для підтримки роботи Ради асоціації створено **Комітет асоціації**, який складається з представників Уряду України з однієї сторони та представників Ради ЄС і Європейської Комісії з іншої.

Комітет асоціації також буде проводити засідання у спеціальній торгівельній конфігурації для вирішення всіх питань, пов'язаних з Розділом IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди. Він почне працювати з початком тимчасового застосування положень цього розділу, тобто після 1 січня 2016 року.

Рада асоціації та Комітет асоціації матимуть повноваження приймати обов'язкові рішення, а також рекомендації. Так, зокрема, Рада асоціації зможе переглядати та оновлювати Угоду, у тому числі додатки до неї, в яких містяться переліки актів законодавства ЄС, які Україна зобов'язалась імплементувати.

Рада асоціації також розглядатиме прогрес України в наближенні законодавства до права ЄС, а також зможе утворювати інші комітети або органи з окремих питань для забезпечення імплементції Угоди. Для детального розгляду імплементції Угоди в частині економічної та секторальної співпраці Рада асоціації зможе утворювати підкомітети, які, як правило, складаються із експертів.

Делегації від України для участі у засіданнях Ради асоціації та Комітету асоціації

Постановою Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2014 р. № 700 «Питання підготовки та проведення засідань окремих двосторонніх органів асоціації між Україною та ЄС» визначено, що від України членами Ради асоціації є члени Кабінету Міністрів, а Комітету асоціації – заступники міністрів з питань європейської інтеграції, заступник Міністра економічного розвитку і торгівлі – Торговий представник України, заступники керівників інших центральних органів виконавчої влади, до повноважень яких належать питання виконання Угоди про асоціацію.

Цим же документом обов'язки секретарів Ради асоціації і Комітету асоціації з Української Сторони покладено на відповідно першого заступника директора та працівника Урядового офісу з питань європейської інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України.

Крім того, Угодою передбачено створення **Парламентського комітету асоціації**, який складається з членів Європейського Парламенту та депутатів Верховної Ради України.

Парламентський комітет асоціації (далі – ПКА) є форумом для членів Верховної Ради України і Європейського Парламенту для проведення засідань та обміну думками. Комітет встановлює власний регламент, його засідання проводяться з регулярністю, яку він визначає самостійно. Головування у Парламентському комітеті асоціації здійснюється по черзі відповідно представником Верховної Ради України і представником Європейського Парламенту. ПКА може створювати відповідні підкомітети. Парламентський комітет асоціації зможе надсилати запити до Ради асоціації щодо відповідної інформації стосовно виконання Угоди про асоціацію, яка буде зобов'язана надати Комітету таку інформацію.

З метою залучення до реалізації **Угоди громадянського суспільства** створено Платформу громадянського суспільства. Це положення є інноваційним для угод про асоціацію з європейськими країнами і створює передумови для глибокого і системного залучення

громадського суспільства до усього спектру відносин між Україною та ЄС.

На сьогодні відбулося установче засідання української частини Платформи громадянського суспільства. Зі сторони ЄС до Платформи увійдуть представники Європейського економічно-соціального комітету. Наразі відбувається підготовка до установчого засідання Платформи.

Парламентський комітет асоціації та Платформа громадянського суспільства відповідно до Угоди повинні будуть бути проінформовані про рішення та рекомендації Ради асоціації, та можуть надавати рекомендації Раді асоціації.

Крім того, Угода передбачає, що Комітет асоціації та Парламентський комітет асоціації здійснюватимуть регулярні контакти з представниками Платформи громадянського суспільства з метою отримання їхньої думки щодо досягнення цілей цієї Угоди.

Детальніше із роботою двосторонніх органів асоціації та організацією цієї роботи зі Сторони України можна ознайомитись на «Урядовому порталі» або у звітах про виконання Угоди та Порядку денного асоціації.

7. Допомога Україні з боку Європейського Союзу

7.1. Загальний огляд програм допомоги ЄС

ЄС надає різноманітну допомогу Україні в її зусиллях щодо реалізації політики європейської інтеграції та виконання Угоди¹.

У 2015 році **програма ЄС «Спеціальний захід для України»** передбачає надання фінансування на суму 110 млн. євро, з яких 55 млн. євро – Програма підтримки приватного сектору України (EU «SURE» Program), що буде доповнена 40 млн. євро з бюджету **Інвестиційного інструменту сусідства** (створення фонду гарантування позик і 15 регіональних центрів підтримки малого та середнього підприємництва), 15 млн. євро – компонент технічної (експертної) допомоги Уряду.

Очікується, що програмувальний підхід для України буде відновлено з 2017 по 2020 рр. Загальний обсяг фінансування в рамках двосторонніх програм грантової допомоги для України у період 2014-2020 рр. має скласти від 0,83 до 1,01 млрд. євро.

На даний момент в Україні також продовжують реалізовуватися **п'ять програм секторальної бюджетної підтримки**:

- сприяння взаємній торгівлі шляхом усунення технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та Європейським Союзом (45 млн. євро, бенефіціар – Мінекономрозвитку, департамент технічного регулювання, термін впровадження програми 21.12.2009 – 21.12.2016); у 2015-2016 рр. очікується надання двох траншів по 8 млн. євро кожний;

- підтримка впровадження транспортної стратегії України (65 млн. євро, бенефіціар – Мінінфраструктури, термін впровадження програми 21.10.2010 – 21.10.2016);

- підтримка політики управління кордоном в Україні (66 млн. євро, бенефіціар – Держприкордонслужба, Держмитслужба, термін впровадження програми 31.10.2011 – 31.10.2017);

- реалізація Енергетичної стратегії України (45 млн. євро, бенефіціар – Міненерговугілля; термін впровадження програми 20.12.2013 – 20.05.2020).

- Програма підтримки регіональної політики України (бюджет 55 млн. євро).

Крім цього, у період 2015-2016 рр. в Україні впроваджуватимуться наступні **проекти технічної (експертної) допомоги**:

- Підтримка реалізації Національної стратегії з розвитку сільського господарства та територій – бюджет 3 млн. євро, бенефіціар – Міністерство аграрної політики та продовольства України;

- Підтримка реформ юстиції – бюджет 8,6 млн. євро, бенефіціар – Міністерство юстиції України, виконавці – консорціум країн-членів ЄС, що координується Францією. ЄК позитивно оцінює схвалення Президентом України у травні ц.р. відповідної національної Стратегії та очікує на затвердження плану з її імплементації. На даний момент ЄС спільно з Радою Європи здійснюють пошук додаткових донорських ресурсів для підтримки імплементації цього Плану;

- Усунення технічних бар'єрів в торгівлі – бюджет 4 млн. євро, бенефіціар – Міністерство економічного розвитку і торгівлі України.

Даний проект має замінити попередній, термін якого завершився у жовтні ц.р.

7.2. Ініціатива EU SURE – Підтримка від ЄС України для відновлення економіки

Важливою Програмою для розвитку економічної співпраці є Ініціатива EU SURE – EU Support to Ukraine to Re-launch the Economy (Підтримка від ЄС України для відновлення її економіки). Вона має бюджет 95 мільйонів євро та розрахована на період з 2016 до 2020 року.

EU SURE є частиною пакету допомоги від ЄС із бюджетом у 110 мільйонів євро, ухваленої у квітні 2015 року.

EU SURE допомагатиме розвитку малих та середніх підприємств в різних регіонах України. Вона сприятиме відновленню української економіки, стимулюванню зростання та створенню нових робочих місць. Ця допомога також надаватиметься територіям, що потерпають від конфлікту, і сусіднім регіонам, що залучені до реінтеграції внутрішньо переміщених осіб.

Програма працюватиме на двох рівнях.

Перший – **макро-рівень** передбачає роботу з Мінекономрозвитку для зменшення регуляторного вантажу на бізнес та допомоги у виробленні та здійсненні політики економічного розвитку. Вона також сприятиме участі України в програмах ЄС, які концентруються на розвитку приватного сектору (зокрема, Horizon 2020 – див. нижче. Передбачається, що 7 млн. євро у рамках EU SURE будуть доступні у формі компенсації до 50% суми відповідного річного внеску за участь у програмі протягом трирічного періоду).

Другий – **мікро-рівень**, передбачає створення центрів підтримки бізнесу в різних регіонах України, чия робота здійснюватиметься у співпраці з Європейським банком реконструкції та розвитку. До 2016 року програма створить мережу «Центрів підтримки бізнесу» у 15 регіонах України, аби давати бізнесу якісну консультаційну підтримку. Вибір економічних галузей, на які скеровуватиметься допомога, залежатиме від економічної специфіки регіону. Пріоритетами є сільське господарство, інноваційна діяльність, покращення надання державних послуг, інфраструктура, енергоефективність та зелена економіка. Утім, цей перелік не є вичерпним.

EU SURE також спрощуватиме доступ українських малих та середніх підприємств до фінансових ресурсів. Вона забезпечуватиме синергію між послугами бізнесових консультацій, що їх надаватимуть Центри підтримки бізнесу, та Інструменту кредитних гарантій (Гарантійний фонд Україна – Інвестиційний фонд сусідства (ІФС)/ Європейський інвестиційний банк (ЄІБ)), на який ЄС виділив 40 мільйонів євро: цей фонд надасть місцевим комерційним банкам ефективний механізм управління ризиками.

За оцінками ЄС, зазначений інструмент підвищить можливості банків задовольняти інвестиційні потреби МСП – з очікуваним ефектом фінансового важеля 7-8 відсотків він може забезпечити надання нових позик МСП загальним розміром 300 млн. євро.

¹ Більш детально з переліком проектів допомоги ЄС можна ознайомитися на «Урядовому порталі» (веб-порталі Кабінету Міністрів України) в документі «Карта залучення міжнародної допомоги», який серед іншого містить інформацію про доступні для участі програми/проекти та програмні документи з міжнародного розвитку.

7.3. Участь України у програмах і агенствах ЄС

Угода розширює можливості участі України як країни-партнера ЄПС у роботі галузевих агентств та тематичних програм ЄС.

На сьогодні Україна приєдналась до таких програм як Горизонт 2020 та Креативна Європа.

Горизонт 2020

Україна стала активним учасником Рамкової програми ЄС з наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020» після ратифікації відповідної угоди Законом України від 15 липня 2015 року.

У 2015 році зареєстровано 259 українських заявників, 29 з яких (попередньо) отримали згоду на фінансування із загальним бюджетом 3,57 млн. євро.

Серед учасників проектів, які отримали фінансування в рамках проведених конкурсів у 2014-2015 роках, є представники малого та середнього бізнесу, державних установ та організацій, зокрема Конструкторське бюро «Південне», асоціація «Український клуб аграрного бізнесу», Державне підприємство «Державний науково-дослідний дорожній інститут ім. Шульгіна», Державне космічне агентство, Інститут світової політики.

Також активними учасниками програми є університети та установи.

Для забезпечення максимальної результативності програми «Горизонт 2020» її фінансування зосереджено на трьох основних розділах: передова наука, лідерство у промисловості та суспільні виклики.

Переваги участі у програмі «Горизонт 2020»:

- усі конкурси заявок в рамках програми повністю відкриті для українських учасників у всіх сферах і галузях;

- міжнародне співробітництво в рамках програми сприяє налагодженню зв'язків між науковцями, бізнесом і промисловістю з різних країн світу;

- програма відкриває доступ до європейських знань, даних, інфраструктур, а також провідних світових наукових співтовариств;

- участь у програмі надає можливість виводити на міжнародний ринок власні ідеї, ноу-хау і технології.

Україна є одним з провідних міжнародних партнерів ЄС в галузі досліджень та інновацій.

Під час реалізації попередньої, 7-ої Рамкової програми ЄС з досліджень і технологічного розвитку, Україна зайняла лідируючу позицію серед країн Східного Партнерства та

увійшла до десятки найбільш активних країн-партнерів, поступаючись лише США, Канаді та країнам БРІКС.

Наукові установи та вищі навчальні заклади України взяли участь у 126 проектах 7-ої Рамкової програми з обсягом фінансування Європейської Комісії у сумі близько 26,5 млн євро.

Участь України у наукових та інноваційних програмах і проектах ЄС дозволить українським вченим проводити фундаментальні дослідження в найбільших науково-дослідних центрах, виконувати широкий спектр новаторських, прикладних робіт, дає можливість залучати високотехнологічні галузі промисловості України до реалізації проектів і отримувати додаткові замовлення на створення високотехнологічної продукції п'ятого-шостого укладу, що також сприяє розвитку промисловості України.

Асоційована участь у програмі «Горизонт 2020» розглядається як важливий етап у розвитку партнерських відносин з ЄС, забезпеченні умов для економічного зростання України, створенні умов для інтеграції країни в європейські та загальносвітові економічні відносини.

З метою сприяння та надання підтримки українським учасникам наказом Міністерства освіти і науки України від 13 березня 2015 р. № 285 затверджено перелік національних та регіональних контактних пунктів програми «Горизонт 2020», які створені на базі вищих навчальних закладів, наукових установ, підприємств та громадських організацій. Діяльність національних та регіональних контактних пунктів сприятиме якісному розширенню співробітництва з Європейським Союзом у науково-дослідній і технологічній сферах та дозволить підвищити рівень інформованості щодо програми «Горизонт 2020» всіх зацікавлених осіб, незалежно від виду їх діяльності або галузі досліджень.

Креативна Європа

Програма ЄС «Креативна Європа» (2014-2020) є одним з найбільших проектів Європейської Комісії в сфері культури, аудіовізуальних і креативних індустрій. Програма запроваджена Регламентом Європейського Парламенту і Ради від 11 грудня 2013 року №1295/2013. Метою програми є розвиток сектору культури і креативних індустрій в країнах Європи, посилення конкурентоспроможності європейської аудіовізуальної продукції, а також забезпечення промоції і захисту культурного та мовного розмаїття.

Орієнтовний обсяг фінансування програми з бюджету ЄС – 1,46 млрд. євро. Програма складається з двох підпрограм: «Культура» (31% бюджету програми) і «Медіа» (56% бюджету). Також окремою статтею бюджетних витрат в рамках програми є міжсекторальний напрямок (13% бюджету), завданням якого є забезпечення реалізації інструменту фінансового кредитування та підтримка мережі національних бюро програми «Креативна Європа» (надання гранту на фінансування діяльності бюро).

Програма «Креативна Європа» передбачає надання фінансової підтримки для реалізації проектів (у вигляді грантів) за 18 напрямками, кожний з яких охоплює окремий сектор або вид діяльності. Вона підтримує міжнародний обмін та співробітництво між партнерами. Головним критерієм для відбору заявок є міжнародна співпраця в рамках проекту, тобто його реалізація спільно з партнерськими організаціями в інших європейських країнах.

Умовою участі України у програмі «Креативна Європа» є асоційовані відносини з ЄС та сплата щорічного вступного внеску до бюджету ЄС, розмір якого розраховується для кожної країни індивідуально відповідно до визначеної формули (з врахуванням показників ВВП, кількості населення тощо).

У Додатку I до Угоди між Урядом України і Європейською Комісією про участь України у програмі «Креативна Європа» передбачені пільгові умови участі України, зокрема, сплата символічної суми вступного внеску на перший рік участі у програмі у розмірі 1 євро. На подальші роки передбачається щорічний перегляд внеску України відповідно до досягнутих домовленостей та за методом розрахунку щорічного внеску для третіх країн.

Угодою також передбачений механізм припинення її дії у разі, якщо причиною є розмір вступного внеску на відповідний рік, – в такому випадку участь України у програмі на цей рік призупиняється.

Підписання Угоди між Європейською Комісією і Урядом України про участь України у програмі «Креативна Європа» є важливим кроком у створенні підґрунтя для повноцінної інтеграції України у європейський культурний простір.

8. Правова основа співробітництва України та ЄС у сфері регіональної політики

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачає широкий спектр можливостей для модернізації регіональної політики, здійснення транскордонного співробітництва та розвитку сільських територій. Окрім того, ведучи мову про регіональну політику, слід брати до уваги такий документ як Порядок денний асоціації Україна – ЄС, оскільки реалізація його положень має вплив на розвиток регіональної політики.

8.1. Регіональна політика

В Угоді про асоціацію визначено предмет співпраці у сфері регіональної політики. Це зроблено в ст. 446 Угоди, що міститься в Главі 27 «Транскордонне та регіональне співробітництво» розділу V Угоди «Економічне та галузеве співробітництво»:

«Сторони сприяють взаєморозумінню та двосторонньому співробітництву у сфері регіональної політики щодо методів формування та реалізації регіональних політик, зокрема багаторівневого управління та партнерства, з особливим наголосом на розвитку відсталих територій та на територіальному співробітництві, при цьому створюючи канали зв'язку та активізуючи обмін інформацією між національними, регіональними та місцевими органами влади, соціально-економічними утвореннями та представниками громадянського суспільства.»

Стаття передбачає, щоб Сторони доклали належних зусиль у досягненні взаємного розуміння щодо методів формування та реалізації регіональних політик, з обов'язково врахувавши такі методи як багаторівневе управління та партнерство. Очевидно, що це

передбачає вивчення і глибокий аналіз накопиченого досвіду і кращих практик ЄС з цих питань. Обов'язковими сферами співпраці визначені такі питання регіональної політики як розвиток відсталих територій і територіальне співробітництво.

Нарешті, стаття 446 вимагає, щоб співробітництво Сторін у сфері регіональної політики обов'язково було спрямоване на створення каналів зв'язку та активізації обміну інформацією між національними, регіональними та місцевими органами влади, соціально-економічними акторами та громадянським суспільством.

Угода про асоціацію не містить положень, які містять чітко визначений перелік інструментів, які повинні використовуватися у сфері регіональної політики. Це дає змогу Сторонам гнучко використовувати всю множину інструментів співпраці, передбачену Угодою. Мова йде як про загальні інструменти, так і ті, що стосуються окремих галузей чи окремих питань, що регулюється Угодою.

Водночас, як відомо, в ЄС ключовим інструментом здійснення регіональної політики

є фінансова підтримка регіонів за рахунок коштів, акумульованих на центральному рівні. Така підтримка здійснюється в рамках відповідних механізмів згідно з чітко визначеними процедурами. У зв'язку з цим, заслуговує уваги положення Частини 2 «Державна допомога» глави 10 «Конкуренція» розділу IV Угоди, що покладає на Україну зобов'язання запровадити європейські стандарти надання державної допомоги, в тому числі при здійсненні регіональної політики¹.

¹ Зокрема, п/п. «b» п. 2 ст. 267 Угоди встановлює обов'язок Сторін здійснити, протягом 4 років після набуття чинності Угодою, «спільну оцінку відповідності регіонів України, а також відповідну максимальну інтенсивність допомоги для того, щоб скласти регіональну карту згідно з відповідними керівними принципами ЄС».

Також важлива роль відводиться питанням транскордонної співпраці в реалізації цілей регіональної політики ЄС. В Угоді чітко акцентується важливість цього інструменту. По-перше, в преамбулі Сторони підкреслили обов'язок «підтримувати транскордонне та міжрегіональне співробітництво». По-друге, як було вказано вище, Угода спеціально виокремлює секторальний напрям співпраці «транскордонне та регіональне співробітництво» в главі 27 розділу V, де більшість положень присвячено саме транскордонному співробітництву. Таким чином, маємо підстави стверджувати принципову важливість ролі цього інструменту в розвитку співпраці України та ЄС у сфері регіональної політики.

8.2. Транскордонне та регіональне співробітництво

Відповідно до статті 447 Угоди про асоціацію Сторони зобов'язані підтримувати та посилювати залучення місцевих та регіональних органів влади до транскордонного та регіонального співробітництва та відповідних управлінських структур, щоб досягти таких цілей:

1. посилити співробітництво шляхом створення сприятливої законодавчої бази,
2. підтримувати і розвивати вживання заходів з розбудови спроможності,
3. сприяти зміцненню транскордонних та регіональних економічних зв'язків та ділового партнерства.

сприятливого регуляторного середовища та належної спроможності для максимально можливого залучення місцевих та регіональних органів влади до транскордонного та регіонального співробітництва між Україною та ЄС.

Стаття 448 передбачає, щоб при здійсненні співпраці у сферах, охоплених Угодою, Сторони обов'язково розвивали їх складові, що стосуються транскордонного та регіонального співробітництва. Йдеться про співпрацю у сферах транспорту, енергетики, комунікаційних мереж, культури, освіти, туризму, охорона здоров'я та інших сферах,

які містять елементи транскордонного та регіонального співробітництва. Також стаття спеціально наголошує на важливості розвитку транскордонного співробітництва щодо служб надання допомоги в надзвичайних ситуаціях, зокрема їх модернізації, забезпечення відповідним обладнанням та координації роботи всіх органів на регіональному рівні.

Таким чином, ця стаття передбачає, що Сторони повинні зосередитися на створенні

динації роботи всіх органів на регіональному рівні.

8.3. Розвиток сільських територій

Питання розвитку сільських територій регулюються переважно положеннями Глави 17 «Сільське господарство та розвиток сільських територій» (статті 403-406), яка міститься в розділі V Угоди «Економічне та галузеве співробітництво». Сторони розглядають питання розвитку сільських територій у тісному зв'язку з такими питаннями економічного характеру, як процес, що супроводжує розвиток сільськогосподарського виробництва чи є його наслідком¹.

Стаття 404 містить перелік із десяти напрямів, за якими Сторони здійснюють співпрацю у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій. Більша частина з них визначають загальний інструментарій здійснення співпраці:

- сприяння взаємному розумінню політик у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій (пункт «а»);
- посилення адміністративних спроможностей на центральному та місцевому рівнях щодо планування, оцінки та реалізації політики (пункт «b»);
- обмін знаннями та найкращими практиками щодо політики розвитку сільських територій з метою сприяння економічному добробуту сільських громад (пункт «d»);
- поширення знань шляхом проведення навчальних та інформаційних заходів (пункт «f»);
- посилення гармонізації з питань, які обговорюються в рамках міжнародних організацій (пункт «h»)²;
- обмін найкращими практиками щодо механізмів підтримки політики у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій (пункт «i»).

Потрібно зазначити, що найбільш важливим напрямом є адміністративна спроможність або здатність місцевих органів використовувати наявні інструменти співробітництва та залучати фінансову допомогу.

¹ Ця логіка ґрунтується на досвіді ЄС з цього питання, в якому питання розвитку сільських територій характеризуються як «другий стовп» Спільної сільськогосподарської політики ЄС.

² Пункт «h» статті набуде чинності після завершення ратифікації Угоди про асоціації та набуття нею чинності

Водночас перелік також включає пріоритетні напрямки змістовного розвитку сільського господарства та сільських територій, яких зобов'язуються дотримуватися Україна та ЄС в рамках реалізації Угоди про асоціацію:

- заохочення розвитку сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва, з урахуванням необхідності захисту навколишнього середовища і тварин, зокрема шляхом поширення застосування методів органічного виробництва й використання біотехнологій (пункт «с»);
- покращення конкурентоспроможності сільськогосподарської галузі та ефективності і прозорості ринків, а також умов для інвестування (пункт «e»);
- сприяння інноваціям шляхом проведення досліджень та просування системи дорадництва³ до сільськогосподарських виробників (пункт «g»);
- заохочення політики якості сільськогосподарської продукції (пункт «j»).

Очікується, що наповнення цих пріоритетних напрямків конкретним змістом відбуватиметься шляхом поступового здійснення Україною наближення законодавства до актів законодавства ЄС, перелік яких визначено у Додатку XXXVIII до Угоди (ст. 405 Угоди). Визначені в цьому додатку акти ЄС стосуються таких блоків питань: політика якості (7)⁴, органічне фермерство (3), генетично модифіковані зернові (1), біорозмаїття (1), стандарти торгівлі рослинами, насінням рослин, продуктами, отриманими з рослин, фруктами та овочами (33), стандарти торгівлі живими тваринами та продуктами тваринництва (14).

При цьому важливо відзначити, що Угода не встановлює конкретних строків, протягом яких Україна повинна буде виконати свої зобов'язання щодо поступового наближення свого законодавства до конкретних секторів чи продуктів, визначених в Додатку XXXVIII.

³ У даному випадку під системою дорадництва (в тексті Угоди англійською мовою вжито термін «extension services») розуміється застосування наукових досліджень та запровадження нових знань у галузі сільськогосподарського виробництва, маркетингу, охорони здоров'я та бізнес-студій шляхом освіти фермерів.

⁴ У дужках вказана кількість законодавчих актів ЄС, що визначені у відповідному блоці питань.

Відкриття відповідних ринків буде залежати від темпів наближення українського законодавства до права ЄС.

Оскільки перелік пріоритетів змістовного розвитку сільського господарства та сільських територій розпочинається із заохочення «сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва», то при реалізації цього положення слід брати до уваги положення глави 13 «Торгівля та сталий розвиток» розділу IV Угоди, яким буде створена Зона вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною та ЄС⁵. Положення цієї глави (ст. 289-302 Угоди) достатньо детально визначають, який зміст Сторони Угоди вкладають у поняття «сталий розвиток» в контексті реалізації ЗВТ, а також визначає інструментарій досягнення сталого розвитку різних секторів економіки.

Крім того, в інших положеннях Угоди визначені окремі питання, що стосуються розвитку сільських територій, зокрема:

- Сторони зобов'язалися «поважати, зберігати та підтримувати знання, інновації та практичні надбання корінних та місцевих громад, які втілюють традиційні стилі життя, що відповіда-

⁵ Положення розділу IV Угоди, включаючи положення глави 13, почнуть застосовуватися з 1 січня 2016 року.

8.4. Пріоритети співпраці у сфері регіональної політики за Порядком денним асоціації Україна – ЄС

Порядок денний асоціації, схвалений Радою асоціації між Україною та ЄС у березні 2015 року, є спільним практичним інструментом підготовки та сприяння повній імплементації Угоди про асоціацію. Цей документ є основним механізмом моніторингу та оцінювання прогресу України у виконанні Угоди про асоціацію. ЄС надає Україні підтримку, в тому числі і фінансову, у виконанні нею цілей та пріоритетів, визначених у документі.

Порядок денний асоціації встановлює наступні пріоритети співпраці України з ЄС у сфері **регіонального розвитку** (пункт 7.24):

- імплементація Меморандуму про взаєморозуміння для започаткування діалогу про регіональну політику та розвиток регіонального співробітництва;
- імплементація Державної стратегії

ують збереженню та тривалому використанню біологічного різноманіття», а також зобов'язалися підтримувати співпрацю щодо юридичної охорони традиційних знань (п. 1 і 2 ст. 229 «Генетичні ресурси, традиційні знання та фольклор» у главі 9 «Інтелектуальна власність» розділу IV Угоди);

- в галузі туризму співробітництво Сторін на двосторонньому, регіональному та європейському рівнях повинне ґрунтуватися, зокрема, на принципі поваги до самобутності та інтересів місцевих громад, особливо у сільській місцевості (ст. 400 у главі 16 «Туризм» розділу V Угоди);
- Сторони погодили, що, зважаючи на транскордонний характер басейну ріки Дунай та його історичну важливість для прибережних громад, необхідно «звертати особливу увагу на дотримання традиційного способу життя прибережних громад та ведення економічної діяльності шляхом комплексного використання басейну ріки Дунай» (ст. 414 у главі 19 «Ріка Дунай» розділу V Угоди).

регіонального розвитку на період до 2020 року, прийнятої у 2014 році;

- визначення рамок регіонального розвитку шляхом прийняття Закону про засади державної регіональної політики чи внесення змін до законодавства з питань регіонального розвитку;
- ефективний механізм координації на місцях, у тому числі структурована процедура консультацій із зацікавленими сторонами регіонального розвитку (на національному та регіональному рівнях, включаючи громадянське суспільство);
- повна прозорість і контроль бюджетних коштів, що виділяються на регіональний розвиток, у тому числі Державного фонду регіонального розвитку та субвенцій.

У рамках розвитку співпраці України з ЄС у сфері **трансграничного та регіонального співробітництва**, Порядком денним асоціації¹ (ПДА) передбачено такі завдання (пункт 7.23):

- імплементація Меморандуму про взаєморозуміння для започаткування діалогу про регіональну політику та розвиток регіонального співробітництва²;
- посилення співробітництва в рамках регіональних та трансграничних програм між Україною та ЄС з метою зменшення дисбалансу у розвитку між відповідними регіонами та забезпечення їх процвітання шляхом:
 - встановлення довгострокових зв'язків між соціальними та економічними учасниками по обидві сторони спільних кордонів, що сприяють покращенню конкурентоздатності прикордонних територій;
 - спільних заходів щодо просування соціального та економічного розвитку прикордонних територій й інтегрування цієї діяльності у формування довготривалих регіональних політик;
- зниження впливу кордону як фізичного бар'єру шляхом:
 - встановлення тісних контактів між регіональними та місцевими органами влади;
 - підвищення ефективності прикордонних процедур, у тому числі шляхом удосконалення необхідної прикордонної інфраструктури;
- зміцнення співробітництва у рамках Стратегії ЄС для Дунайського регіону (EUSDR), у т.ч. через участь у політичному діалозі та імплементацію завдань і проектів щодо України, у співпраці із зацікавленими державами-членами ЄС.

Також Порядок денний асоціації визначає завдання щодо співпраці Сторін з питань сільського господарства та **розвитку сільської місцевості** (пункт 7.12). Передбачено, що Сторони співпрацюють для здійснення підготовки до імплементації актів acquis ЄС, перед-

бачених у відповідних додатках до Угоди про асоціацію, а також підтримки України, у тому числі через посилену роботу започаткованого діалогу у сфері сільського господарства, зокрема шляхом:

- розроблення та імплементації нового Плану Дій, метою якого є наближення сектору до політик та законодавства ЄС у сфері сільського господарства та розвитку сільської місцевості;
- сприяння розвитку відкритого і транспарентного ринку земель сільськогосподарського призначення з метою підвищення продуктивності та стабільності в інвестиційному середовищі;
- розширення співробітництва з питань наукових досліджень та обміну найкращими практиками використання біотехнологій у сільському господарстві;
- навчання центральних та місцевих органів виконавчої влади щодо нових моделей політик розвитку сільської місцевості з метою подальшого впровадження програм для сільських громад;
- обміну найкращими практиками щодо відновлення та збереження природних ресурсів з метою забезпечення ефективного, сталого та високоякісного сільськогосподарського виробництва;
- обміну найкращими практиками щодо сталого сільськогосподарського виробництва відновлювальних енергетичних ресурсів та їх використання, у тому числі у сільському господарстві;
- вивчення досвіду ЄС щодо переходу до забезпечення прямої підтримки виробників сільськогосподарської продукції;
- покращення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва, в тому числі шляхом співробітництва щодо впровадження схем якості.

¹ Схвалений Радою асоціації 16 березня 2015 року.

² Меморандум про взаєморозуміння для започаткування діалогу про регіональну політику між Міністерством регіонального розвитку та будівництва України та Європейською Комісією, підписаний 22 липня 2009 року.

9. Основні акти законодавства та інструменти розвитку регіональної політики в Україні

9.1. Закон України «Про засади державної регіональної політики»

Закон від 5 лютого 2015 року № 156-VIII¹ передбачає, зокрема:

- запровадження середньо- і довгострокового планування – функції державного управління з обрання пріоритетів, визначення з урахуванням наявних ресурсів цілей та напрямів розвитку, розроблення та виконання взаємопов'язаних завдань і заходів соціально-економічного розвитку на середньо- (від трьох до п'яти років) і довгостроковий (понад п'ять років) періоди;
- запровадження низки принципів реалізації державної регіональної політики, у тому числі принципу координації – взаємозв'язку та узгодженості довго-

строкових стратегій, планів та програм розвитку на державному, регіональному та місцевому рівні;

- систему взаємопов'язаних документів, які визначатимуть державну регіональну політику;
- повноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, а також органу, що забезпечує реалізацію державної регіональної політики;
- координацію дій органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з формування та реалізації державної регіональної політики.

¹ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/156-viii>.

9.2. Державна стратегія регіонального розвитку України

Стратегія, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385,¹ містить серед іншого:

1) Перелік основних принципів реалізації державної регіональної політики, таких як співробітництво, паритетність, субсидіарність тощо.

2) Цілі державної регіональної політики до 2020 року:

¹ <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>

- підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів;
 - територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток;
 - ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку.
- 3) Пріоритетні напрями розвитку регіонів.
- 4) Механізм реалізації Стратегії містить, зокрема, перелік інструментів реалізації Стратегії, серед яких:

- план заходів щодо реалізації власне Стратегії;
- регіональні стратегії розвитку та плани заходів щодо їх реалізації;
- угоди щодо регіонального розвитку, які укладаються між Урядом, обласними радами, Верховною Радою АР Крим, Київською та Севастопольською міськими радами;
- державні програми подолання депресивності окремих територій;
- державні програми розвитку транскордонного співробітництва;
- державні цільові програми в окремих сферах соціально-економічного розвитку;
- державні цільові програми розвитку окремих територій.

9.3. Програма підтримки секторальної політики – Підтримка регіональної політики України

Основним інструментом підтримки Європейським Союзом реалізації Державної стратегії регіонального розвитку є укладена в листопаді 2014 року і ратифікована **Угода про фінансування Програми підтримки секторальної політики – Підтримка регіональної політики України**,¹ яка відкриває можливість залучити фінансування з фондів Європейського Союзу в розмірі 55 млн. євро для реалізації завдань державної регіональної політики.

Допомога буде спрямована на:

- вдосконалення нормативно-правової бази регіональної політики;
- забезпечення стабільного і передбачуваного фінансування регіонального розвитку;
- зміцнення фінансової автономії місцевої влади;
- запровадження ефективної системи моніторингу й оцінки ефективності реалізації регіональної політики;
- посилення конкурентоспроможності регіонів України;
- покращення економічної, соціальної і територіальної згуртованості регіонів.

Термін реалізації Угоди – 2020 рік. Кошти секторальної бюджетної підтримки надходять до державного бюджету траншами (перший очікується у 2015 році).

Кошти будуть розподілятися на конкурсних засадах через Державний фонд регіонального розвитку. Порядки підготовки, оцінки та відбору інвестиційних програм і проектів, а також використання коштів державного фонду регіонального розвитку визначені постановами Кабінету Міністрів України від 18 березня 2015 р. № 195 та № 196.

¹ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1254-2014-%D1%80>

10. Транскордонне співробітництво між Україною та Європейським Союзом

10.1. Законодавче забезпечення транскордонного співробітництва та шляхи його удосконалення

Транскордонне співробітництво – спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством.

Законодавство України щодо транскордонного співробітництва включає основні закони, європейські конвенції, хартії, ратифіковані Україною, та багатосторонні міжнародні угоди, підписані Україною з іншими державами.

У 1980 році країнами-членами Ради Європи було укладено **Європейську рамкову конвенцію про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями**. У 1995 році Конвенцію доповнено **Додатковим протоколом**, що встановлює порядок її застосування. У 1998 році прийнято **Протокол № 2**, що регламентує співробітництво між регіонами, які безпосередньо не межують один з одним. 14 липня 1993 р. Україна приєдналася до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, у 2004 році – до протоколів до цієї Конвенції.

24 червня 2004 р. прийнято **Закон України «Про транскордонне співробітництво»**, який

визначає мету та принципи державної політики у сфері транскордонного співробітництва, повноваження суб'єктів, принципи та форми державної підтримки транскордонного співробітництва та його фінансове забезпечення.

Згідно із ст. 6 Закону України «Про транскордонне співробітництво» **загальну координацію** транскордонного співробітництва та контроль за додержанням законодавства з питань транскордонного співробітництва здійснює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики (Мінрегіон), за участю Міністерства закордонних справ України, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері містобудування (Мінрегіон), відповідно до повноважень, визначених законодавством та міжнародними договорами України. Інші центральні органи виконавчої влади беруть участь у координації та розвитку транскордонного співробітництва відповідно до їхньої компетенції.

Особливістю транскордонного співробітництва України є те, що воно відбувається як на кордоні України з країнами Європейського Союзу, так і на кордонах з Російською Федерацією, Республікою Білорусь та Республікою Молдова.

Постановою Кабінету Міністрів України від 1 грудня 2010 р. № 1088 затверджено **Державну програму розвитку транскордонного**

співробітництва на 2011-2015 роки. Основною метою Програми є консолідація зусиль щодо сприяння розвитку транскордонного співробітництва, подальшого поглиблення співпраці в рамках єврорегіонів та активізації роботи з розширення такого співробітництва, ліквідація інфраструктурних бар'єрів та сприяння спільній підприємницькій діяльності у сфері малого і середнього бізнесу.

Відповідно до додатку 2 до Програми затверджено перелік великомасштабних інфраструктурних проектів транскордонного співробітництва України, яким може бути надана державна фінансова підтримка та надаватиметься підтримка Європейського Союзу в рамках виконання програм прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства та партнерства.

З метою вирішення нагальних проблем розвитку транскордонного співробітництва постановою Кабінету Міністрів України від 1 грудня 2010 р. № 1088 утворено *Міжвідомчу комісію з питань підтримки транскордонного співробітництва*,¹ основними завданнями якої є сприяння забезпеченню координації та підготовка пропозицій та рекомендацій щодо надання державної фінансової підтримки реалізації проектів транскордонного співробітництва з урахуванням їхньої пріоритетності та можливості державного фінансування на відповідний рік.

У сфері міжрегіонального та транскордонного співробітництва з країнами-членами ЄС діє ряд консультативних, дорадчих та інших допоміжних **міжвідомчих робочих органів** з питань європейської інтеграції. Це зокрема:

- Координаційний центр з провадження діяльності, пов'язаної з участю України в реалізації Стратегії Європейського Союзу для Дунайського регіону;
- Міжвідомча комісія з питань підтримки транскордонного співробітництва;
- Українсько-Угорська міжурядова змішана комісія з питань транскордонного та прикордонного співробітництва;
- Українсько-Словацька міжурядова комісія з питань транскордонного співробітництва;
- Українсько-Польська міжурядова координаційна рада з питань міжрегіонального співробітництва.

Наприкінці 2011 року Україна приєдналась до **Протоколу № 3 стосовно об'єднань єврорегіонального співробітництва** до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями. У травні 2012 року Верховна Рада України ратифікувала протокол.

Приєднання до Протоколу № 3 сприятиме ефективній реалізації транскордонного співробітництва з урахуванням принципів та пріоритетів державної регіональної політики і стало подальшим кроком у напрямку спрощення процедур створення ефективних органів транскордонного співробітництва, якими є об'єднання єврорегіонального співробітництва.

адміністративно-територіальних одиниць європейських держав, що здійснюється відповідно до дво- або багатосторонніх угод про транскордонне співробітництво.

Співробітництво у рамках єврорегіонів здійснюється з метою об'єднання зусиль в економічній сфері, розбудови соціальної, інформаційної та виробничої інфраструктури, будівництва та модернізації інфраструктури

кордону, розвитку транспортної мережі, наукової та культурної співпраці, охорони навколишнього середовища.

На кордонах України функціонує дев'ять єврорегіонів: **«Буг», «Карпатський», «Нижній Дунай», «Верхній Прут», «Дніпро», «Слобожанщина», «Ярославна», «Дністер» та «Донбас»**. До складу єврорегіонів входять Волинська, Вінницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Одеська, Чернівецька, Чернігівська, Харківська, Луганська, Донецька та Сумська області України.

З 9 існуючих єврорегіонів 4 («Буг», «Карпатський», «Нижній Дунай», «Верхній Прут») створені з країнами Європейського Союзу (Польща, Словаччина, Румунія, Угорщина).

10.3. Об'єднання єврорегіонального співробітництва

Протокол № 3 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями стосовно об'єднань єврорегіонального співробітництва (далі – Протокол № 3) передбачає запровадження низки нових процедур, пов'язаних з такою формою транскордонного співробітництва між державами-членами Ради Європи як «Об'єднання єврорегіонального співробітництва» (далі – ОЕС). Протокол № 3 встановлює, що ОЕС є органом транскордонного співробітництва, який утворюється у формі юридичної особи з метою заохочення, підтримки та розвитку в інтересах населення транскордонного та міжтериторіального співробітництва між його членами у сферах спільної компетенції. Членами ОЕС можуть бути як органи місцевого самоврядування, так і місцеві державні адміністрації Сторін, а також юридичні особи у випадках, якщо їх діяльність фінансує і контролює держава, або якщо вони не займаються виробничою чи комерційною діяльністю.

Водночас, чинне законодавство України не містить норм, що регулюють питання утворення, функціонування, припинення та оподаткування діяльності ОЕС.

З метою внесення змін до законодавства України для запровадження нової форми органу транскордонного співробітництва – об'єднання єврорегіонального співробітництва

Територія України, що входить до складу єврорегіонів, складає більше 40% від її загальної площі. На цій території проживає майже половина населення нашої країни. До складу дев'яти єврорегіонів входять 12 областей, 203 райони, 246 міст України та адміністративно-територіальні одиниці семи країн Європи.

Діяльність єврорегіонів спрямовано головним чином на активізацію інвестиційної діяльності, взаємовигідне торговельно-економічне співробітництво областей України та сусідніх держав, які є членами єврорегіонів.

З 2014 року співробітництво в рамках єврорегіонів, створених за участю Російської Федерації («Дніпро», «Слобожанщина», «Ярославна» та «Донбас»), не здійснюється.

– Урядом внесено до Верховної Ради проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України стосовно об'єднань єврорегіонального співробітництва» (реєстраційний номер 2787)¹.

Згідно з законопроектом передбачається внесення змін до Закону України «Про транскордонне співробітництво», Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та Закону України про ратифікацію Протоколу № 3.

Законопроектом пропонується надати Кабінетові Міністрів повноваження щодо затвердження форми типової угоди про утворення ОЕС та статутних документів.

У результаті прийняття законопроекту в законодавстві України буде запроваджено нову форму органу транскордонного співробітництва у вигляді ОЕС, а також врегульовано статус юридичної особи такого об'єднання, що сприятиме активному розвитку транскордонного співробітництва між регіонами України та інших країн, появі нових можливостей залучення додаткових фінансових ресурсів.

Засновниками та/або членами об'єднання єврорегіонального співробітництва можуть бути територіальні громади в особі їх представницьких органів, місцеві органи виконавчої влади та відповідні органи місцевої

¹ Склад комісії потребує оновлення

10.2. Транскордонне співробітництво в рамках єврорегіонів. Об'єднання єврорегіонального співробітництва

Одним із найбільш дієвих інструментів на шляху просування до ЄС на регіональному рівні є транскордонне співробітництво, яке відбувається, зокрема, шляхом створення та активної участі територіальних громад прикордонних країн у єврорегіональних об'єднаннях.

Відповідно до Закону України «Про транскордонне співробітництво» єврорегіон є організаційною формою співробітництва

¹ http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55033

влади держав-членів Ради Європи, які мають відповідні повноваження згідно з національним законодавством. Процедура утворення такого об'єднання, як на території України, так і на території держави-члена Ради Європи, у випадку приєднання до ОЕС, – передбачає погодження проектів угоди про об'єднання євро-регіонального співробітництва та статуту такого об'єднання Мінрегіоном та МЗС.

Законопроект також передбачає віднесення до джерел надходжень бюджету ОЕС, серед іншого, дотації або субсидії з державного або місцевого бюджетів, державних цільових фондів, коштів програм міжнародної технічної, гуманітарної допомоги.

11. Співробітництво між Україною та Європейським Союзом у сфері енергоефективності

11.1. Ситуація у сфері енергетики

За даними Міжнародного Агенства Енергетики (IEA) енергоємність українського ВВП залишається однією з найвищих в Європі та у світі. Висока енергоємність робить економіку вразливою та неконкурентною, доходи населення низькими, а також створює постійну потребу постійного прямого та непрямого субсидування секторів економіки.

Значна частка імпортованих і надлишково споживаних енергоресурсів призводить також до негативного торгового балансу і в умовах глибокої фінансової кризи потребує негайної уваги уряду. Понад 70% енергії країни споживається містами, тому від спроможності міст скоротити потребу в енергії за рахунок запровадження технологічних та поведінкових змін у споживанні енергії залежить комфорт, безпека і задоволеність енергетичних потреб споживачів. Будівлі споживають понад 40% енергії міст, тому спроможність країни швидко скоротити споживання електричної та теплової енергії, а також води за рахунок програм енергоефективності стають наріжним каменем виживання міст та соціального спокою в країні.

Споживання енергії містами характеризується:

- відсутністю ринкових механізмів у сфері енергетики,
- незначною кількістю організованих власників житла,
- монополією постачальників,

- несприятливими умовами залучення приватних інвестицій у цю сферу,
- відсутністю повного обліку на всіх етапах надання комунальних послуг,
- високою зношеністю (80-85%) основних фондів галузі та як наслідок – важкою фінансовою ситуацією всіх учасників місцевого енергетичного ринку,
- високою залежністю від імпортованих енергоресурсів,
- відсутністю ефективного національного регулятора та прозорого формування тарифів на енергетичні послуги,
- відсутністю дієвих фінансових механізмів стимулювання заходів з енергозбереження.

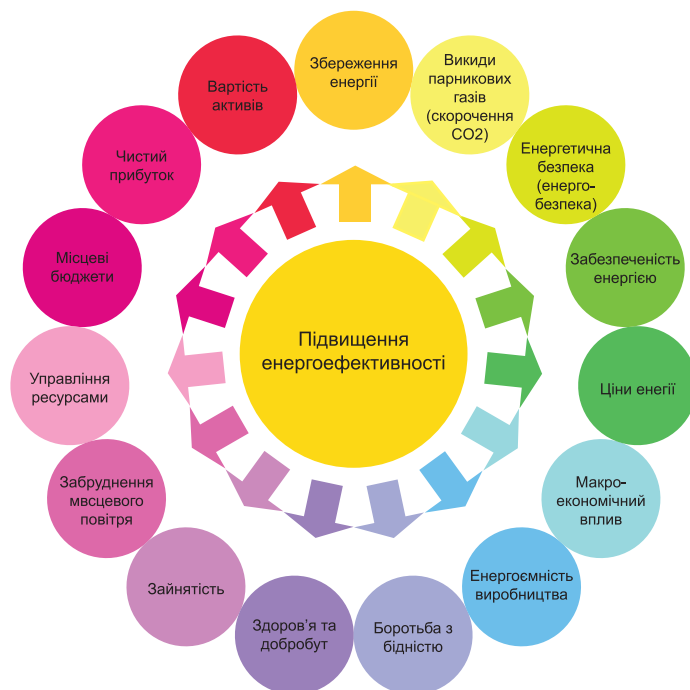
Загальна сума субсидій та крос-субсидій на ринку газу, електроенергії та води у 2014 році перевищила 160 мільярдів гривень – третину національного бюджету, значно перевищивши прямі витрати на воєнні дії на сході України, і стала загрозою національній безпеці України. На момент укладання цього видання Україна не має сформованої дієвої стратегії дій чи національного плану, – документу, який би комплексно розглядав проблему скорочення потреби в енергії на всіх рівнях. Фрагментарні дії з газозаміщення та механізми підтримки, анонсовані Урядом, не відповідають масштабу загрози і потреби країни

та не мають відчутного впливу на картину загального енергоспоживання. Багато державних службовців у розроблених документах демонструють нерозуміння різниці між енергоефективністю, енергозбереженням та запровадженням відновлюваних джерел енергії, відповідно якості і ефективності прийнятих рішень залишається низькою. Різкий ріст цін на енергію і неспроможність урядовців пояснити ці рішення породжують популістичну дискусію про високі тарифи і можливість їх зниження замість раціональної дискусії про створення ефективних механізмів підтримки термомодернізації житлових будинків.

Проблеми високого споживання, монополії великих постачальників енергоресурсів стали очевидними в ЄС ще на початку 90-років минулого століття, і вже з 1996 року європейські інституції запропонували план поступової демонополізації енергосектору та впровадження масштабних програм енергозбереження в ЄС. Після 20 років розробки та впровадження у ЄС трьох хвиль енергетичного законодавства накопичено чималий практичний досвід реалізації програм, які Україна мусить впровадити в значно коротший час, але за наявності незрівнянно менших ресурсів – як фінансових, так і людських. Проблема високих втрат у будівлях, що сягають 50-80%, вимагає певної пріоритетизації дій – скорочення потреби і споживання, за якими вже слід скон-

центруватися на заміщенні традиційних джерел енергії альтернативним, а не навпаки. Україна, маючи колосальний потенціал відновлюваних джерел енергії, мусить розвивати ці джерела як мінімум паралельно з програмами енергоефективності в кінцевих споживачів, оскільки за сьогоdnішнього надвисокого рівня енерговтрат проста заміна джерел не скоротить відчутно витрат на їх закупівлю, хоча перехід міст до траєкторії сталого розвитку є безальтернативним шляхом в середньостроковій перспективі. Використання місцевих енергоресурсів, окрім підвищення безпеки, створює нові робочі місця, залишає фінанси в місцевій громаді та підвищує її добробут.

Виконання всіх положень Енергетичного Співтовариства, директив та регламентів ЄС з енергоефективності надасть Україні можливість скористатися напрацьованим досвідом, скоротити час на розроблення національного законодавства та отримати дієву технічну та фінансову підтримку з боку Європейського Союзу та країн-членів, відкриє нові сектори економіки та створить сотні тисяч нових робочих місць, забезпечивши споживачів якіснішими послугами за нижчу ціну. Виконання наближеного законодавства Україною потребує створення спроможності з його впровадження, а отже потребує кадрового потенціалу та розуміння причин прийняття законодавчих актів і їх внутрішньої логіки.

11.2. Історія формування єдиного енергетичного ринку ЄС: три енергетичні пакети

Енергетичні пакети — це набір директив, а також пов'язаних із ними нормативних актів Євросоюзу, що регулюють внутрішній ринок газу та електроенергії. Законодавчі пакети було прийнято в 1996-1998, 2003 та 2009 роках відповідно. Прийняття таких директив було потрібне для підвищення ефективності енергетичного сектору й конкурентоспроможності економіки ЄС загалом.

Перший енергетичний пакет було розроблено в 1990-х, коли більшість національних ринків електроенергії та природного газу ЄС були монополізовані, і держави-члени ЄС вирішили на рівні Союзу поступово відкрити ці ринки для розвитку конкуренції. Зокрема, Європейський Союз вирішив:

- чітко розділити конкурентні частини промисловості (наприклад, поставки для споживачів) і неконкурентні частини (наприклад, експлуатація мереж);
- зобов'язати операторів неконкурентних частин промисловості (приміром, мереж та іншої інфраструктури) надавати доступ до інфраструктури третім сторонам;
- лібералізувати пропозицію на ринку (наприклад, скасувавши бар'єри, що перешкоджають появі додаткових імпортерів або виробників енергії);
- поступово усунути будь-які обмеження щодо зміни клієнтами постачальників енергії;
- запровадити незалежних регуляторів для моніторингу сектору.

Основними секторами, які ЄС намагався врегулювати цим пакетом, були ринок газу та електроенергії.

Таким чином, у 1996 році було прийнято Директиву 96/92/ЄС щодо загальних правил для внутрішнього ринку електроенергії, а в 1998 році – Директиву 98/30/ЄС щодо загальних правил для внутрішнього ринку природного газу. Згідно з прийнятими рішеннями Директиву щодо ринку електроенергії слід було запровадити у внутрішнє законодавство держав-членів ЄС до 1998 року, а Директиву щодо ринку газу – до 2000 року.

Другий енергетичний пакет було прийнято в 2003 році, коли директиви 2003/54/ЄС і

2003/55/ЄС замінили відповідні директиви Першого пакету.

В основу Другого пакету закладено вимогу про необхідність поділу вертикально інтегрованих енергетичних компаній. Це означало, що діяльність компаній, що транспортують газ, має бути відокремлена від діяльності з видобутку чи доставки газу. Крім того, пакет встановив два різні конкретні часові терміни лібералізації продажів електроенергетики та газу на роздрібних ринках, а саме липень 2004 року для промислових споживачів та липень 2007 року для приватних домогосподарств.

Другий Пакет також визначив необхідність створення незалежних регулюючих органів в секторі енергетики.

Третій енергетичний пакет став логічним продовженням Другого законодавчого пакету. Необхідність його розробки була зумовлена скаргами дрібних трейдерів енергетичними ресурсами на обмеження доступу до розподільчих мереж, що використовуються великими енергетичними компаніями. Прийняття цього пакета постійно відкладалося майже два роки. Ситуація змінилася після українсько-російського «газового конфлікту» в січні 2009 року, коли ЄС майже на три тижні залишився без поставок газу з Росії, і дефіцит палива відчувався в багатьох країнах. Метою російського тиску було змусити ЄС погодитися на будівництво обхідних газопроводів поза територією України. Саме після цього конфлікту було отримано згоду на будівництво «Північного потоку». Одночасно ЄС прискорив прийняття Третього енергопакету, який було прийнято в липні 2009 року.

Третій законодавчий пакет складається з п'яти документів.

1) Директива 2009/72/ЄС щодо загальних правил для внутрішнього ринку електроенергії, яка скасовує Директиву 2003/54/ЄС.

2) Директива 2009/73/ЄС щодо загальних правил для внутрішнього ринку природного газу, яка скасовує Директиву 2003/55/ЄС.

3) Регламент ЄС № 713/2009, що засновує Агентство з питань співробітництва регуляторів у сфері енергетики (Agency for the Cooperation of Energy Regulators).

4) Регламент ЄС № 714/2009 про умови

доступу до мереж транскордонних обмінів електроенергією, який скасовує Регламент ЄС № 1228/2003.

5) Регламент ЄС № 715/2009 про умови доступу до мереж транспортування природного газу, який скасовує Регламент ЄС № 1775/2005.

Головною особливістю нового пакету стала фактична заборона компаніям одночасно і продавати, і транспортувати газ та електроенергію. Статті 13-16 Директиви 2009/72/ЄС встановили вимогу до транспортних мереж або продати мережі, або віддати управління ними незалежному операторові. Прийняття

пакету спричинило створення двох Європейських мереж операторів систем передачі – ENTSO (European Network of Transmission System Operators): ENTSO-E у секторі електроенергії та ENTSO-G у секторі газу.

Директиви також містять ряд положень, що стосуються питань навколишнього середовища, енергоефективності, відновлюваної енергетики, статистичної інформації про стан енергоринків та її відкритості для споживачів.

Нові вимоги до енергетичних компаній стосувалися не лише європейських фірм, а й компаній із третіх країн, що працюють з ринком ЄС.

1.1.3. Співробітництво між Україною та ЄС в енергетичній сфері

Одним з перших документів, у якому здійснено спробу виписати стратегію співпраці між Україною та ЄС у сфері енергетики, став Меморандум про взаєморозуміння між Україною та ЄС щодо співробітництва у сфері енергетики, укладений 1 грудня 2005 року.

Положеннями Меморандуму передбачалася реалізація дорожніх карт за 4-ма напрямками:

- ядерна безпека;
- інтеграція ринків електроенергії та газу;
- підвищення безпеки енергопостачання і транзиту вуглеводнів;
- енергоефективність.

Щороку сторони переглядали звіт про виконання Меморандуму з метою оцінки прогресу у його виконанні. У рамках виконання Меморандуму у квітні 2008 року було підписано Дорожню карту з енергоефективності, використання відновлюваних джерел енергії та заходів щодо подолання зміни клімату.

Після балканського конфлікту 1990-х, внаслідок якого значно постраждала спільна енергетична мережа регіону, а також внаслідок постійного зростання цін на енергетичні ресурси на початку 2000-х та енергетичних криз 2006-2009 років, Європейська Комісія ініціювала розвиток ряду директив, що стосувалися питань енергетики, енергоефективності та енергозбереження. У першій половині 2000-х років Єврокомісія також підтримала

створення та розширення Енергетичного Співтовариства, яке задумувалося як інструмент наближення енергетичного законодавства у країнах не-членах ЄС до вимог законодавства Євросоюзу.

25 листопада 2008 р. були розпочаті переговори між Україною та Єврокомісією щодо набуття Україною членства в Енергетичному Співтоваристві. Рішенням Ради міністрів Енергетичного Співтовариства від 18 грудня 2009 р. було затверджено приєднання України до цього Договору. 24 жовтня 2010 року був підписаний, а з 1 лютого 2011 року набрав чинності Протокол про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства і, відповідно, Україна стала членом Енергетичного Співтовариства.

Підписання Договору для всіх сторін-учасників означає запровадження ряду відповідних актів *acquis communautaire* (тобто законодавства ЄС та практики його тлумачення і застосування) у таких сферах:

- газовий ринок (у рамках Третього пакету – 3 директиви, 2 регламенти);
- електроенергія (у рамках Третього пакету – 2 директиви, 3 регламенти);
- охорона навколишнього середовища (3 директиви);
- конкуренція, антимонопольна діяльність та державна допомога (положення Договору);

- відновні джерела енергії (1 директива);
- енергоефективність (3 директиви та вимоги з сертифікації);
- статистика (1 директива, 1 розпорядження);
- нафтовий сектор (1 директива).

На виконання зобов'язань, передбачених у Протоколі, 3 серпня 2011 року було прийняте Розпорядження КМУ № 733-р «Про затвердження плану заходів щодо виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства»¹. У 2013 та 2014 роках до Плану заходів вносилися зміни.

¹ Текст Плану заходів наведено в додатку до цієї публікації.

Серед переліку завдань, включених до Плану заходів, зокрема, визначені такі:

13. Розробити заходи та методологію стосовно застосування загальноприйнятих стандартів ЄС відповідно до вимог статті 22 Договору про заснування Енергетичного Співтовариства.

15. Розробити Національний план дій з енергоефективності відповідно до вимог рішення Ради Міністрів Енергетичного Співтовариства від 18 грудня 2009 р. та від 24 вересня 2010 р. стосовно імплементації деяких директив з енергоефективності, зокрема Директиви 2010/32/EU щодо кінцевої ефективності використання енергії та енергетичного сервісу, Директиви 2010/31/EU щодо енергетичних характеристик будівель, Директиви 2010/30/EU щодо маркування енергетичної продукції.

17. Привести нормативно-правову базу з питань статистики в енергетиці у відповідність з вимогами Регламенту ЄС № 1099/2008 Європейського Парламенту та Ради від 22 жовтня 2008 р. про статистику в галузі енергетики, а також здійснити заходи щодо впровадження положень Директиви 2008/92/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 22 жовтня 2008 р. стосовно процедури співробітництва щодо забезпечення прозорості процедури встановлення цін на газ та електроенергію, які постачаються промисловим кінцевим користувачам (нова редакція).

1.1.4. Зобов'язання у сфері енергоефективності в рамках Угоди про асоціацію

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом заклала якісно нову правову основу для подальших взаємин між Україною та ЄС і слугуватиме стратегічним орієнтиром для проведення системних соціально-економічних реформ в Україні, широкмасштабної наближення законодавства України до норм і правил ЄС, в тому числі в галузі енергетики.

Розділ V Угоди «Економічне та секторальне співробітництво» містить положення про

умови, механізми та часові рамки наближення законодавства України до законодавства ЄС, зобов'язання України щодо реформування інституційної спроможності відповідних установ, а також принципи співробітництва між Україною, ЄС і його державами-членами в низці секторів економіки України та напрямків реалізації державної галузевої політики. 28 глав цього розділу Угоди передбачають відповідні заходи у таких секторах як енергетика, включаючи ядерну, транспорт, захист навколишнього середовища, промислова політика

та підприємництво, сільське господарство, оподаткування, статистика, надання фінансових послуг, туризм, аудіовізуальна політика, космічні дослідження, охорона здоров'я, науково-технічна співпраця, культура, освіта тощо.

Зобов'язання України, що стосуються питань енергоефективності, визначені переважно в положеннях Глави 1 «Співробітництво у сфері енергетики, включаючи ядерну енергетику» розділу V «Економічне і галузеве співробітництво».

По-перше, у статті 338 визначено цілі та напрямки співпраці України та ЄС в енергетичній сфері щодо енергоефективності:

- сприяння енергоефективності та енергозбереженню, у тому числі шляхом формування політики щодо енергоефективності та структури права і нормативно-правової бази з метою досягнення значного прогресу відповідно до стандартів ЄС, зокрема ефективну генерацію, виробництво, транспортування, розподіл та використання енергії, на основі функціонування ринкових механізмів, а також ефективного використання енергії при застосуванні обладнання, освітленні та у будівлях» (пункт «і»);
- розвиток та підтримка відновлювальної енергетики з урахуванням принципів економічної доцільності та охорони навколишнього середовища, а також альтернативних видів палива, зокрема стале виробництво біопалива і співробітництво у сфері нормативно-правових питань, сертифікації та стандартизації, а також технологічного і комерційного розвитку (пункт «j»);
- просування Механізму спільного запровадження Кіотського протоколу до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату 1997 року з метою зменшення викидів парникових газів шляхом реалізації проектів у сфері енергоефективності та відновлювальної енергетики (пункт «k»);
- науково-технічне співробітництво та обмін інформацією з метою розвитку та удосконалення технологій у

сфері виробництва енергії, її транспортування, постачання та кінцевого споживання, особливу увагу приділяючи технологіям енергоефективності та екологічно безпечним технологіям, зокрема вловлювання та зберігання вуглецю, ефективні та «чисті» технології у вугільній галузі, відповідно до встановлених принципів, визначених, зокрема, в Угоді про співробітництво у сфері науки та технологій між Україною та Європейським Співтовариством (пункт «l»).

По-друге, у Додатку XXVII, який визначає зобов'язання України з наближення законодавства в енергетичній сфері (стаття 341 Угоди), міститься перелік законодавчих актів ЄС з питань енергоефективності¹.

Крім того, окремі зобов'язання щодо енергетичної ефективності містяться в інших розділах Угоди, які стосуються таких сфер співробітництва як оподаткування, промислова політика, технічне регулювання та сталий розвиток:

- Україна зобов'язалася «впровадити поступово, виходячи із майбутніх потреб України у сфері захисту навколишнього середовища та енергоефективності, якими вони можуть бути, зокрема у результаті міжнародних переговорів після 2012 року щодо зміни клімату» положення Директиви Ради № 2003/96/ЄС від 27 жовтня 2003 року про реструктуризацію системи Співтовариства щодо оподаткування енергопродуктів та електроенергії (Додаток XXVIII до глави 4 «Оподаткування» розділу V «Економічне і галузеве співробітництво»);
- Сторони зобов'язалися співпрацювати щодо сприяння підвищенню конкурентоспроможності, що «включає управління структурними змінами (реструктуризацією), а також управління в галузі охорони навколишнього середовища та енергетики, зокрема з питань енергоефективності та чистого виробництва» (п. «b» ст. 379 у главі 10 «Політика у сфері промисловості та підприємництва» розділу V Угоди);

¹ Їх перелік наведено в розділі 4 цієї публікації.

- у рамках переходу України на систему технічного регулювання ЄС, держава взяла зобов'язання гармонізувати свої вимоги до безпечності промислових товарів, в тому числі в аспекті енергетичної ефективності. Зокрема, йдеться про законодавство ЄС, що стосується технічних вимог щодо енергоспоживання електричних побутових холодильників та морозильних камер, а також що стосується маркування та стандартна інформація щодо споживання енергії та інших ресурсів, пов'язаних з енергетичними продуктами (Додаток III до глави 3 «Технічні бар'єри у торгівлі» розділу IV Угоди);
- Україна та ЄС взяли зобов'язання докладати зусиль «для сприяння і заохочення торгівлі та прямих іноземних інвестицій в екологічно чисті товари, послуги й технології, використання

збалансованих джерел відновлюваної енергії та енергозберігаючих продуктів і послуг, а також екологічне маркування товарів, у тому числі шляхом усунення пов'язаних із цим нетарифних бар'єрів» (п. 2 ст. 293 «Торгівля на користь сталого розвитку», у главі 13 «Торгівля та сталий розвиток» розділу IV Угоди²).

Також важливо відзначити, що згідно зі ст. 278 Угоди про асоціацію у випадку, якщо існує розбіжність чи конфлікт між зобов'язаннями Сторін за Угодою про асоціацію та зобов'язаннями за Договором про заснування Енергетичного Співтовариства, то пріоритет матимуть зобов'язання в рамках Енергетичного Співтовариства.

² Відповідно до чинних домовленостей положення розділу IV угоди набудуть чинності з 1 січня 2016 року.

11.5. Законодавчі акти ЄС у сфері енергетичної ефективності

Зобов'язання України з наближення законодавства у сфері енергетичної ефективності наведені у Додатку XXVII до Угоди. Перелік законодавчих актів ЄС з питань енергоефективності.

Загальні вимоги щодо енергетичної ефективності

Директива № 2004/8/ЄС про заохочення когенерації.

Положення Директиви мають бути впроваджені Україною протягом 3 років (до 01.11.2017 року) з дати набрання чинності Угодою про асоціацію.

Директива № 2002/91/ЄС щодо енергетичного функціонування будівель.

Положення Директиви мають бути відображені у законодавстві України протягом 3 років та впроваджені протягом 5 років з дати набрання чинності Угодою про асоціацію (до 01.11.2017 та 01.11.2019 відповідно).

Директива № 2006/32/ЄС про ефективність кінцевого споживання енергії та енергетичні послуги.

Положення Директиви мають бути відображені у законодавстві України протягом 5 років та впроваджені протягом 8 років з дати набрання

чинності Угодою про асоціацію (до 01.11.2019 та 01.11.2022 відповідно).

Вимоги до екодизайну та ефективності приладів

Директива № 2005/32/ЄС, що встановлює вимоги до екологічного проектування енергопоглинаючих продуктів.

Імплементативні Директиви/Регламенти:

1) Регламент Комісії (ЄС) № 278/2009 щодо вимог екодизайну для режиму холостого стану споживання електроенергії та середньої енергетичної ефективності;

2) Регламент Комісії (ЄС) № 245/2009 щодо вимог екодизайну для флуоресцентних ламп (ламп денного світла) без інтегрованого баластного опору, для високо-інтенсивних розрядних ламп та для баластного опору і освітлювальних пристроїв, які розраховані для функціонування цих ламп;

3) Регламент Комісії (ЄС) № 244/2009 щодо вимог екодизайну для ненаправлених побутових ламп;

4) Регламент Комісії (ЄС) № 107/2009 щодо вимог екодизайну для простих декодерів каналів кабельного телебачення;

5) Регламент Комісії (ЄС) № 1275/2008

щодо вимог екодизайну для режимів очікування і відключення споживання електроенергії електричним та електронним побутовим та офісним обладнанням;

6) Директива Ради № 92/42/ЄЕС щодо вимог ефективності для нових водонагрівальних котлів на рідкому чи газоподібному паливі;

7) Директива № 96/57/ЄС про вимоги щодо ефективності споживання енергії побутовими електричними холодильниками, морозильними камерами та їх комбінаціями;

8) Директива № 2000/55/ЄС про вимоги щодо енергетичної ефективності баластного опору приладів флуоресцентного освітлення;

Положення основної Директиви, а також відповідні імплементаційні акти ЄС («дочірні директиви та регламенти») повинні бути впроваджені Україною протягом 3 років з дати набрання чинності Угодою про асоціацію (тобто до 01.11.2017 року). У випадку затвердження нових дочірніх директив/регламентів, вони мають бути впроваджені у відповідності до графіків, встановлених у цих директивах/регламентах, після внесення змін до цього Додатку згідно з інституційними положеннями, викладеними у розділі VII Угоди, і доведених до відома української сторони.

Вимоги до маркування приладів

Директива № 92/75/ЄЕС про вказування за допомогою маркування та зазначення стандартної інформації про товар обсягів споживання енергії та інших ресурсів побутовими електроприладами.

Імплементаційні Директиви/Регламенти:

1) Директива Комісії № 2003/66/ЄС про маркування споживання електричної енергії побутовими електричними холодильниками, морозильними камерами та їх комбінаціями;

2) Директива Комісії № 2002/40/ЄС щодо маркування побутових електричних плит залежно від типу енергоспоживання;

3) Директива Комісії № 2002/31/ЄС про маркування побутових кондиціонерів залежно від типу енергоспоживання;

4) Директива Комісії № 98/11/ЄС про маркування побутових ламп залежно від типу енергоспоживання;

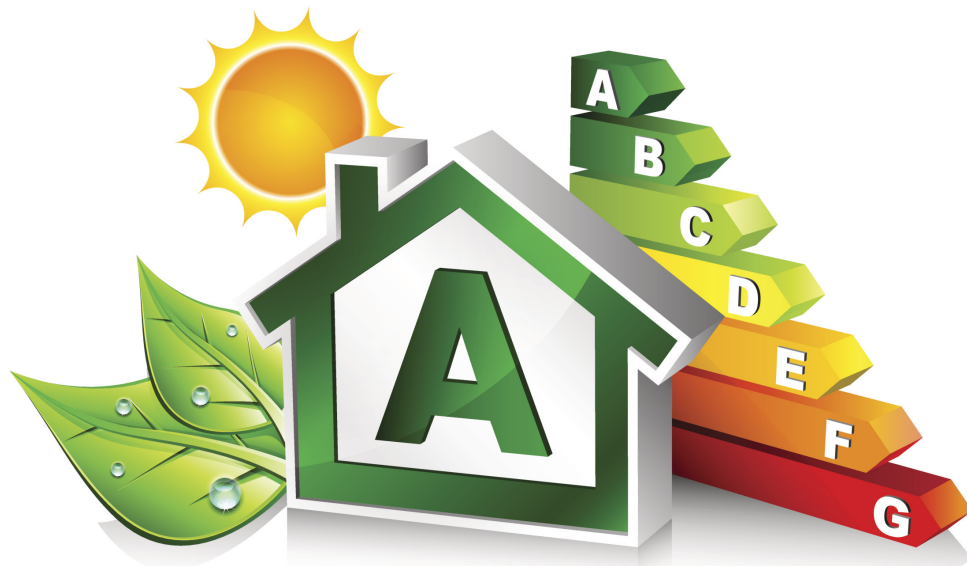
5) Директива Комісії № 97/17/ЄС про маркування посудомийних машин залежно від типу енергоспоживання зі змінами і доповненнями, внесеними Директивою Комісії № 1999/9/ЄС про маркування посудомийних машин залежно від типу енергоспоживання;

6) Директива Комісії № 96/60/ЄС про маркування побутових пральних машин, комбінованих із сушильними залежно від типу енергоспоживання;

7) Директива Комісії № 95/13/ЄС про маркування побутових електричних барабанних сушильних машин залежно від типу енергоспоживання;

8) Директива Комісії № 95/12/ЄС про маркування побутових пральних машин залежно від типу енергоспоживання.

Положення основної Директиви, а також відповідні імплементаційні акти ЄС («дочірні директиви та регламенти») повинні бути впроваджені Україною протягом 2 років з дати набрання чинності Угодою про асоціацію (тобто до 01.11.2016 року). У випадку затвердження нових дочірніх директив/регламентів, вони мають бути впроваджені у відповідності до графіків, встановлених у цих директивах/регламентах, після внесення змін до цього Додатку згідно з інституційними положеннями, викладеними у розділі VII Угоди, і доведених до відома української сторони.

11.6. Базові директиви, що визначають політику енергоефективності

Директива 2006/32/ЄС від 5 квітня 2006 року про ефективність кінцевого використання енергії та енергетичні послуги

Метою цієї Директиви¹ є підвищення і вдосконалення рентабельності раціонального кінцевого використання енергії шляхом:

- забезпечення необхідних орієнтованих планових показників, а також механізмів, заохочень та інституційних, фінансових і юридичних систем для усунення існуючих бар'єрів на ринку, а також недоліків, які перешкоджають раціональному кінцевому використанню енергії;
- створення умов для розвитку і сприяння ринку енергетичних послуг, а також здійснення інших заходів з покращення раціонального використання енергії кінцевими користувачами.

Ключовими нововведеннями Директиви

є:

- встановлення мінімально визначеного показника збереження енергії (мета – мін. 9% за 9 років реалізації), методології розрахунку, в тому числі проміжної мети енергозбереження та уповноваженого державного органу;
- встановлення обов'язку для енергетичних компаній всіх рівнів подавати зведену статистичну інформацію про споживання енергії кінцевих споживачів.

¹ Український переклад тексту директиви розміщено за посиланням http://saee.gov.ua/documents/dyrektyva_2006_32.doc.

Директива 2012/27/EU від 25 жовтня 2012 року з енергоефективності

Директива¹ була прийнята 25 жовтня 2012 року, після завершення переговорів між Україною та ЄС щодо Угоди про асоціацію. З 5 червня 2014 року вона замінила Директиву 2006/32/ЄС і Директиву 2004/08/ЄС.

Директива 2012/27/EU з енергоефективності, порівняно з Директивою 2006/32/ЄС з енергетичних послуг, встановлює вищі вимоги до забезпечення енергоефективності та енергозбереження. Зокрема, особлива увага надана питанням енергоефективності у будівлях державного сектору: вимоги посилено, щоб

¹ На момент публікації офіційного перекладу українською мовою тексту Директиви здійснено не було.

вачів визначеним органам влади або відомствам;

- рекомендація створити фінансові інструменти для стимулювання економії енергії (усунення перешкод у національному законодавстві, типовий договір на ЕСКО послуги тощо);
- рекомендація створити Фонд і механізми фінансування постачання енергетичних послуг і заходів щодо підвищення енергоефективності;
- забезпечення наявності ефективних схем енергетичного аудиту, створених з метою визначити потенційні заходи з покращення раціонального використання енергії, які незалежним чином проводяться в усіх кінцевих споживачів, включаючи малі домашні господарства, комерційні структури і малих та середніх промислових споживачів;
- забезпечення максимально можливої кількості споживачів індивідуальними засобами обліку за обґрунтованою ціною та виставлення рахунків на підставі засобів індивідуального обліку;
- створення Національних планів дій з енергоефективності (NEEAPs) на кожні три роки та відслідковування і звітування їх виконання.

зробити їх зразком для наслідування іншими секторами. Також звертається увага на важливість механізму державних закупівель у цьому процесі.

Директива встановлює загальні рамки обов'язкових заходів для стимулювання енергоефективності на шляху до досягнення мети 20-відсоткового скорочення викидів CO₂ та скорочення енергоспоживання до 2020 року.

У розвиток Директиви 2006/32 щодо необхідності доброго прикладу для наслідування та лідерства урядових будівель у процесі термомодернізації будівель, Директива 2012/27/EU

встановлює обов'язок щорічного ремонту 3% урядових будівель, що не відповідають нормам споживання. Обов'язок поширюється на будівлі загальною площею понад 500 квадратних метрів.

Також Директива зобов'язує уряди держав-членів ЄС враховувати показник енергоспоживання при закупі товарів та послуг для державних установ і використовувати такий критерій у тендерах.

Директива пропагує використання недорогих і якісних енергоаудитів, створення сис-

теми вибіркової верифікації енергоаудитів, програм навчання енергоаудиторів, а також вимагає створити стимули для малих і середніх підприємств пройти енергоаудит.

Крім того, документ встановлює обов'язкову перевірку для великих компаній і сприяє впровадженню систем енергоменеджменту.

Директива запроваджує штрафні санкції до держав-членів ЄС, які не виконуватимуть її положення.

Директива 2010/30/ЄС від 19 травня 2010 року про маркування та стандартної інформації про товар обсягів споживання енергії та інших ресурсів енергоспоживчими продуктами

Директива¹ встановлює вимоги щодо маркування та стандартної інформації про товар обсягів споживання енергії та інших ресурсів енергоспоживчими продуктами.

Директива встановлює рамки для гармонізації державних заходів щодо публікування, насамперед шляхом маркування та зазначення інформації про товар, інформації про споживання енергії та інших основних ресурсів, а також додаткової інформації стосовно певних типів енергоспоживчих продуктів, дозволяючи таким чином кінцевим споживачам обирати більш енергоефективні продукти. Ця Директива застосовується до енергоспоживчих продуктів, які мають значний прямий або непрямий вплив на споживання енергії та, за необхідності, інших основних ресурсів під час використання.

Всі постачальники та дистриб'ютори, які знаходяться на їх території, зобов'язані вказувати клас енергоспоживання пристроїв. Директива

¹ Український переклад тексту директиви розміщено за посиланням http://saee.gov.ua/documents/dyrektyva_2010_30.doc.

встановлює візуальне маркування шкалою кольорів і складається з не більше ніж сімох різних кольорів, від темно-зеленого до червоного.

Інформація, що описує споживання електроенергії, інших форм енергії та, за необхідності, інших основних ресурсів під час використання товару, та додаткова інформація, відповідно до цієї Директиви, доводиться до уваги кінцевих споживачів шляхом використання мікрофіші та знаків маркування, пов'язаних з продуктами, які виставлені на продаж, оренду, оренду з правом викупу, або представляються кінцевим споживачам безпосередньо чи опосередковано шляхом будь-якого виду продажу на відстані, включаючи Інтернет.

Директива вимагає супроводжувати впровадження маркування освітніми та агітаційними інформаційними кампаніями, спрямованими на заохочення енергоефективності та більш відповідального використання енергії кінцевими споживачами.

Основними елементами Директиви є встановлення стандарту низького споживання для нових будівель, створення дієвих механізмів стимулювання скорочення енергоспоживання в існуючих будівлях, впровадження енергетичної сертифікації будівель, створення дієвих механізмів стимулювання скорочення споживання в них енергії.

Держави-члени повинні прийняти або на національному, або на регіональному рівні методику розрахунку енергетичних характеристик будівель з врахуванням таких елементів як теплові характеристики будівлі, ізоляція опалення та гаряче водопостачання, установки для кондиціонування повітря, внутрішнє освітлення.

Документ вимагає впровадити методологію розрахунку енергетичної ефективності будівель відповідно до спільних загальних рамок.

Директива вимагає, щоб з 31 грудня 2020 року всі нові будівлі будувалися за стандартом майже нульового споживання енергії. Нові будівлі, що знаходяться у власності державних органів, повинні відповідати цим критеріям з 31 грудня 2018 року.

Директива вимагає створення фінансових та інших інструментів для сприяння енергетичній ефективності існуючих будівель та переходу до будівель із майже нульовим споживанням енергії. Держави-члени ЄС повинні створити дієві інструменти підтримки з огляду на національні обставини, а також повинні вживати заходів, необхідних для гарантування того, щоб під час здійснення значних перебудов будівель покращувалася енергетична ефективність будівлі.

Європейська Комісія рекомендує оформити визначення будівель майже нульової енергії та встановити до 2015 року проміжні цілі для покращення енергетичної ефективності нових будівель.

Директива вимагає вжити заходів, необхідних для запровадження системи сертифікації енергетичної ефективності будівель. Сертифікат енергетичної ефективності повинен включати енергетичну ефективність будівлі та референтні значення, такі як мінімальні вимоги енергетичної ефективності, щоб власники або орендарі будівлі або її частини могли порівняти та оцінити їх витрати на утримання цього об'єкту.

Директива 2010/31/ЄС від 19 травня 2010 року щодо енергетичної ефективності будівель

Серед українського експертного середовища поширена думка про некоректність перекладу назви і частини термінології Директиви¹, оскільки термін «енергетична ефективність» дає спотворене розуміння оригінального значення терміну «energy performance». Останній є відповідником фрази «енергетична функціональність» чи «енергетичний прояв», – тобто термін, який відображає динаміку споживання,

¹ Український переклад тексту директиви розміщено за посиланням http://saee.gov.ua/documents/dyrektyva_2010_31.doc.

включно з впливом на нього поведінки людей, що перебувають у приміщенні. Ця підміна понять призводить до некоректного розуміння законодавцями вимог директиви і відповідно закладеної в ній логіки.

Ця Директива має на меті сприяти енергетичній ефективності будівель з урахуванням зовнішніх кліматичних і місцевих умов, а також вимог щодо клімату в приміщеннях та економічної рентабельності модернізації.

Для нотаток

Угода про асоціацію між Україною та ЄС: зміст та імплементація

Автори:

М.Кузьо, Д.Черніков, С.Павлюк, Р.Хорольський

Макет та обкладинка Г. Тищенко

Оригінал-макет виготовлено на обладнанні

ГО "Лабораторія законодавчих ініціатив"

04071, м. Київ, вул. Нижній Вал 33, офіс 8

тел.: (+38 044) 531 37 68

факс: (+38 044) 425 25 33

e-mail: info@laboratory.kiev.ua

www.parlament.org.ua

Підписано до друку 11.12.2015. Формат 297х210. Папір
офсетний. Обкладинка 300 г/м мелована, блок 150г/м
мелована .

Друк офсетно-цифровий. Умовн. друк. арк. 9,0. Обл.-
вид. арк. 10. Наклад 150 прим.